

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЖУКОВСЬКА АЛІНА ЮРІВНА

УДК 332.024

**ДОКТРИНА УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМ РОЗВИТКОМ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством
Галузь знань – економічні науки

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук

Тернопіль – 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Протягом тривалого часу світова наукова спільнота активно працює над пошуком напрямків, методів, інструментів та механізмів забезпечення економічного зростання. Тенденції розвитку світової економіки, серед яких: деформація вікової структури населення, в тому числі і економічно активного, в бік старіння, підвищення рівня безробіття, поглиблення економічної й соціальної нерівності, загострення проблем соціальної інтеграції, погіршення екологічної ситуації, а також стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, цифровізації та глобалізації, змусили науковців визнати, що лише економічного вектора недостатньо для забезпечення повноцінного розвитку держави. Саме тому у 2017 р. на 48-му Всесвітньому економічному форумі у м. Давос (Швейцарія) було запропоновано змінити пріоритети економічної політики, які слід переорієнтувати на більш ефективну протидію незахищеності і нерівності. З огляду на це головною метою розвитку економіки запропоновано визнати стійкий всеохоплюючий прогрес, який має супроводжуватися зростанням доходів населення з одночасним розширенням його економічних можливостей, підвищенням рівня захищеності та якості життя. За основу такого підходу взято концепцію інклюзивного розвитку, яка призначена забезпечити справедливі й рівні можливості для всіх членів суспільства і всіх секторів національної економіки. Основні макроекономічні показники країни можуть відображати досягнення високого рівня економічного розвитку, але при цьому значна частина населення не буде залучена до процесу створення ВВП, а відповідно і до його розподілу, що зумовлює поглиблення економічної і соціальної нерівності, зростання рівня бідності, призупинення покращення рівня добробуту в значній частини населення. Ключову роль у забезпеченні інклюзивного розвитку економіки відіграє держава, вона визначає його стратегічні вектори й активізує відповідні механізми для їхнього досягнення. Проте багато функцій виконують також приватний та громадський сектор.

Багатоаспектність досліджуваної проблеми відображена у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Безпосередньо вивченням питання інклюзивного зростання і розвитку економіки присвячені наукові праці зарубіжних дослідників, серед яких: І. Алі, С. А. Асонгу, А. Х. Ахмад, Б. Бугард, К. Віджелін, Г. Вулф, Дж. Гупта, З. Дарвас, К. Дж. Джонстон, М. Ейнскоу, О. Іанчовіч, Р. Канбур, С. Керрінгтон, П. Дж. Кларксон, С. Класен, Д. Т. Левелін, С. Леувіс, С. Лундстром, Д. Людвіг, Т. Мак-Кінлі, Ф. Макнахтен, Ш. Манагі, Р. Мехта, В. Мурінде, Н.М. Одхіамбо, Г. Рауніяр, Г. Г. Сон, Г. Томас, Л. Флоріан, К. Форлін, С.Ф. Хабіто, Ю. Хедрік-Вонг, У. Шарма та інші. Серед українських науковців, які вивчали необхідність і специфіку інклюзивного зростання та розвитку економіки, слід виділити: А. В. Базилюк, О. Г. Вдовічена, Ю. Г. Власенко, М. В. Дерев'ягіна, К. В. Дзензелюка, Л. М. Ємельяненко, С. О. Єрмака, О. В. Жулин, І. Й. Малога, К. Л. Пивоварову, О. Д. Прогнімака, О. І. Продіуса, Е. В. Прушківську, С. В. Тютюнникову, Л. І. Федулову та ін. Структуру і специфіку функціонування національних економік аналізували: В. В. Білоцерківець, А. Ю. Васіна, Л. С. Гринів, Т. Л. Желюк, О. О. Загородня,

М. В. Кічурчак, П. В. Круш, В. К. Лебедева, А. Ф. Мельник, С. В. Онишко, Т. М. Попович, Т. В. Постанова, Г. Г. Старостенко, В. М. Тарасевич та інші. Наукові засади управління національною економікою на різних рівнях обґрунтовані в працях Р.Р. Авустина, О.П. Дудкіної, О.І. Жилінської, С.В. Козловського, Н.М. Кривокульської, Г.Л. Монастирського, С.А. Надвиничного, А.А. Олешко, М.М. Шкільняка й ін.

Однак у науковій літературі не здійснено комплексні дослідження системи управління інклюзивним розвитком національної економіки, недостатньо уваги приділено оцінюванню потенціалу національної економіки з точки зору інклюзивності, не чітко визначені вектори і драйвери інклюзивного розвитку національної економіки.

Невирішеність зазначених теоретичних, організаційних та методологічних проблем зумовила вибір мети й основних завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Західноукраїнського національного університету за такими темами: «Антикризова стратегія регіону» (державний реєстраційний номер 0120U102737), в якій автором ідентифіковано соціальні індикатори антикризового управління регіону; «Аналіз фінансової спроможності територіальної громади для побудови системи цивільного захисту населення» (номер державної реєстрації 0121U114004), в якій автором сформовано пропозиції щодо використання механізму грантового фінансування для посилення цивільного захисту населення Шумської територіальної громади; «Розробка Програми підвищення ефективності управління активами Полянської територіальної громади» (номер державної реєстрації 0123U1003561), в якій автором окреслено напрямки вдосконалення механізмів управління територіальною громадою на засадах інклюзивно орієнтованого публічно-приватного партнерства і міжмуніципального співробітництва; «Організація співпраці підприємств агробізнесу з органами місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0122U201024), в якій автором визначено форми співпраці органів місцевого самоврядування з бізнес-структурами щодо досягнення завдань управління інклюзивним розвитком територіальної громади; «Конкурентне позиціонування закладу охорони здоров'я на ринку медичних послуг» (номер державної реєстрації 0123U104127), в якій автором розроблено науково-організаційний механізм забезпечення пацієнт-орієнтованого підходу в наданні медичних послуг на регіональному ринку; «Менеджмент та публічне управління в умовах трансформацій» (номер державної реєстрації 0123U103562), в якій автором запропоновано інклюзивні підходи до здійснення менеджменту й публічного управління в умовах суспільних трансформацій.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних положень та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо управління інклюзивним розвитком національної економіки.

Реалізація мети дослідження зумовила об'єктивну необхідність визначення і вирішення певного комплексу завдань, серед яких:

- ідентифікація детермінантів формування сучасної парадигми розвитку національної економіки для виокремлення основних викликів та проблем;
- узагальнення концептуальних підходів до розвитку національної економіки з метою виявлення передумов формування інклюзивно орієнтованого вектора її розвитку;
- з'ясування суті інклюзивного розвитку як об'єкта управління для верифікації об'єктивної необхідності й завдань управління ним;
- закладення теоретико-методологічних засад управління інклюзивним розвитком національної економіки з метою поглиблення наукового базису управління національною економікою;
- формування організаційно-методичних підходів до оцінювання рівня і потенціалу інклюзивного розвитку національної економіки для створення інформаційно-аналітичного підґрунтя управління ним;
- оцінювання стану інклюзивного розвитку національної економіки та визначення її місця у глобальних рейтингах з метою виявлення стримувальних і стимулювальних чинників інклюзивного розвитку та розроблення організаційно-економічного механізму управління ним;
- дослідження інституційного забезпечення управління інклюзивним розвитком національної економіки для побудови рівневої моделі управління;
- аналіз результативності інструментарію організаційно-економічного механізму управління інклюзивним розвитком національної економіки з метою встановлення його відповідності сучасним викликам і проблемам, та формування доктрини трансформації його складових;
- розробка доктрини як концептуальної основи управління інклюзивним розвитком національної економіки в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення;
- побудова механізмів створення інклюзивного середовища національної економіки за рахунок активізації використання потенціалів «срібної» та «цифрової» економік;
- окреслення шляхів впровадження інклюзивного підходу в систему публічного управління для створення інклюзивного середовища територіальних громад і підвищення якості й доступності публічних послуг;
- формування пропозицій щодо запровадження інклюзивного підходу в систему управління сферою охорони здоров'я з метою підвищення якості медичних послуг;
- визначення шляхів впровадження інклюзивного підходу в управління підприємницьким сектором національної економіки для розвитку інклюзивного підприємництва і активізації використання людського потенціалу.

Об'єктом дослідження є процес управління інклюзивним розвитком національної економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні й прикладні засади управління інклюзивним розвитком національної економіки.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети у дисертаційній роботі використано широкий спектр загальнологічних методів дослідження,

серед них: аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, моделювання, абстрагування та узагальнення. Крім них, в роботі застосовано низку загальнонаукових підходів і методів дослідження, зокрема це: системний підхід – для дослідження управління інклюзивним розвитком національної економіки як системи, яка складається з економічної, соціальної, екологічної та інституційної підсистем; інституційний підхід – для побудови системи інститутів інклюзивного розвитку національної економіки, яка складається з базових, економічних, соціальних і екологічних інститутів; структурний підхід – для аналізу структури системи управління національною економікою, яка складається з публічної влади, громадських організацій і органів самоорганізації населення; порівняльний аналіз – для зіставлення понять «інклюзивне зростання» й «інклюзивний розвиток» і порівняння різних методик оцінювання інклюзивного розвитку національної економіки; структурний аналіз – для визначення структури потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку; факторний аналіз – для вивчення чинників, які впливають на розвиток національних економік у сучасних умовах; категоріальний аналіз – для дослідження засобів та результатів наукової й дослідницької діяльності вітчизняних і зарубіжних вчених з питань інклюзивного розвитку національної економіки; контент-аналіз – для встановлення актуальності тематики дисертаційного дослідження; інверт-аналіз – для виявлення основних тенденцій в еволюції теорій і концепцій розвитку національної економіки; бібліометричний аналіз за допомогою програмного засобу «VOSviewer» – для визначення актуальності тематики інклюзивного розвитку економіки в наукометричній базі «Scopus»; кореляційно-регресивний аналіз – для встановлення взаємозв'язку і взаємозалежності між різними показниками та індексами, що визначають інклюзивний розвиток національної економіки, показниками, які використовуються при розрахунку інтегральних показників потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку та рівня інклюзивного розвитку національної економіки; підхід, який застосовується в моделі М. Портера, – для оцінювання потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку і рівня інклюзивного розвитку національної економіки; метод економічного прогнозування – для передбачення майбутніх тенденцій щодо зміни показників інклюзивного розвитку економіки України.

Інформаційну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних науковців на тему інклюзивного розвитку і зростання, вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють економічні, соціальні, екологічні й інституційні засади інклюзивного розвитку економіки, інтернет-ресурси, інформація Державної служби статистики України, аналітичні та інформаційні видання професійних організацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних підходів та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо формування та реалізації доктрини управління інклюзивним розвитком національної економіки. Так, у дисертації:

вперше:

розроблено доктрину управління інклюзивним розвитком національної

економіки, яка є синтезом системного, інституційного, процесного, ситуаційного, функціонального й інноваційного підходів до дослідження національної економіки і складається з науково формуючої, цілепокладаючої, цілереалізуючої та результуючої підсистем, за основу котрих взято макроекономічний аналіз і прогностні розрахунки інтегрального показника інклюзивного розвитку національної економіки та його складових. Реалізація цієї доктрини дасть змогу зміцнити потенціал національної економіки у сфері інклюзивного розвитку і підвищити його рівень за рахунок підтримки розвитку «срібної» та «цифрової» економік та імплементації інклюзивного підходу в процес управління національною економікою на макроструктурному рівні;

сформовано організаційно-методичні підходи до оцінювання потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку, яка охоплює оцінювання економічного потенціалу, в структурі котрого виокремлено природо-ресурсний, виробничий, трудовий, фінансовий, інвестиційний, науковий, інноваційний і цифровий потенціали; соціального потенціалу, який поєднує демографічний, людський та культурний потенціали і потенціал здоров'я; екологічного та інституційного потенціалів, використовує двадцять базових показників, складається із семи основних етапів, базується на підході, котрий використовується в моделі М. Портера, методі середньо геометричного зважування і кореляційно-регресійного аналізу, що сприяло визначенню пріоритетних напрямків інклюзивного розвитку та можливих загроз для потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку;

удосконалено:

науковий базис дослідження щодо визначення «інклюзивний розвиток», «управління інклюзивним розвитком національної економіки», «інклюзивне зростання», що дало змогу становити сутнісні детермінанти дослідження. Зокрема, інклюзивний розвиток запропоновано розуміти як створення інвестиційно привабливого, гендерно орієнтованого, екологічно чистого, комфортного середовища країни з розвинутою інфраструктурою, ефективно працюючим малим та середнім бізнесом, ефективним урядуванням і активною спільнотою людей, де кожен член суспільства може реалізувати свої можливості та задовільнити свої потреби незалежно від віку, статі, національності й віросповідання, фізичних і фінансових можливостей, що, на відміну від вже існуючих підходів, об'єднує всі вектори сталого розвитку національної економіки; управління інклюзивним розвитком запропоновано розуміти як систему заходів держави підтримувального, компенсаційного та регулювального характеру, спрямованих на створення умов для задоволення потреб і реалізації можливостей всіх без винятку членів суспільства, вирішення складних соціально-економічних проблем та адаптації до євроінтеграційних і глобалізаційних викликів за рахунок поєднання наукової, цільової, функціональної та ресурсної підсистем управління, що забезпечує комплексний підхід до розуміння системи управління інклюзивним розвитком національної економіки; інклюзивне зростання – як залучення до процесу створення доданої вартості всіх членів суспільства, які можуть і хочуть реалізувати власний потенціал;

методичні підходи до розрахунку рівня інклюзивного розвитку національної економіки, відмінність якої від вже існуючих методичних підходів полягає в розрахунку запропонованого в роботі інтегрального показника інклюзивного розвитку, котрий складається з п'яти груп показників, що характеризують економічну, соціальну, цифрову, екологічну та інституційну складові інклюзивного розвитку національної економіки і дають змогу визначити пріоритетні вектори та потенційні проблеми інклюзивного розвитку національної економіки;

цільову підсистему стратегічного управління інклюзивним розвитком національної економіки шляхом верифікації її складових, що передбачають: створення інституційного базису інклюзивного розвитку національної економіки; реалізацію інклюзивного підходу в публічному управлінні, управлінні освітою й охороною здоров'я, веденні молодіжної та культурної політики; розвиток «срібної», «зеленої», шеренгової, циркулярної й цифрової економік, розвиток інклюзивного підприємництва; поглиблення соціальної інтеграції суспільства;

структуру інституційного забезпечення управління інклюзивним розвитком національної економіки шляхом розробки рівневої моделі, яка містить наднаціональний, національний, регіональний, локальний, мікро та нано рівні, формальні й неформальні інститути, правове забезпечення, що загалом формують інституційний базис управління інклюзивним розвитком національної економіки;

набули подальшого розвитку:

організаційно-економічний механізм управління інклюзивним розвитком національної економіки щодо застосування: аналітичного інструментарію оцінювання її потенціалу в сфері інклюзивного розвитку; планово-прогностичних важелів у контексті врахування безпекових викликів воєнного стану та потреб післявоєнного відновлення й адаптації національних соціальних стандартів до євроінтеграційних вимог; інвестиційних (надання державних інвестицій), фіскальних (надання податкових пільг) і монетарних (надання державних кредитів) інструментів підтримки інклюзивно орієнтованого підприємництва;

організаційно-наукові засади використання інструментарію управління «срібною» економікою як підсистеми інклюзивного середовища, який має охоплювати такі цільові програми: регулювання варіантів виходу на пенсію, адаптації робочих місць з урахуванням менталітетних особливостей та фізичного самопочуття працівників похилого віку; безперервного професійного розвитку і навчання; зниження рівня дискримінації за віком та передбачати: формування фінансових резервів для оплати послуг з догляду за особами похилого віку; забезпечення органів соціального захисту необхідною кількістю фахівців з догляду людьми похилого віку;

організаційний механізм публічного управління, що має передбачати: імплементацію в роботу органів місцевого самоврядування технології «універсального дизайну», застосування якої дасть змогу: створити умови для рівного доступу громадян до основних прав і свобод; підвищити якість життя

населення та забезпечити рівний доступ до ресурсів і благ, котрі є в розпорядженні територіальних громад; підвищити якість та доступність публічних послуг шляхом використання цифрових додатків і моделі відкритого простору, що сприятиме інтеграції України в європейський інклюзивний простір;

організаційно-наукові підходи до управління сферою охорони здоров'я, за основу яких взято активацію застосування: автоматизованих інформаційних медичних систем; телемедицини; системи моніторингу стану здоров'я населення; новітнього медичного обладнання та програмного забезпечення для діагностики і профілактики захворювань, електронних медичних ресурсів та аналітичних систем, що допоможе покращити стан здоров'я населення і збільшити потенціал національної економіки у сфері інклюзивного розвитку;

функціональні механізми управління підприємницьким сектором на засадах інклюзивності, що базуються на запровадженні державних та місцевих програм підтримки розвитку інклюзивного підприємництва (молодіжного, жіночого, «срібного», кроскультурного й ветеранського підприємництва, підприємницької діяльності людей з інвалідністю і жителів сільської місцевості), що дасть змогу підвищити рівень благополуччя різних категорій населення та збільшити параметричні характеристики потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку;

система внутрішньо організаційного управління інклюзивними підприємствами шляхом використання запропонованого набору інструментів кроскультурного менеджменту й адаптованих до українських реалій зарубіжних моделей кейс-менеджменту, що сприятиме забезпеченню застосування людиноцентричного підходу до управління на мікро рівні.

Практичне і загальнонаукове значення отриманих результатів полягає у тому, що вони апробовані та доведені до рівня конкретних методичних і практичних рекомендацій. Зокрема, пропозиції щодо розрахунку потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку використані в роботі Директорату стратегічного планування, координації політики та євроінтеграції Міністерства соціальної політики України при розробленні й реалізації важелів соціальної політики щодо створення інклюзивного суспільства шляхом адаптації національної системи соціальних стандартів і гарантій до вимог ЄС, збільшення потенціалу «срібної» економіки, інноватизації інструментів надання соціальних послуг та розвитку соціального інклюзивного підприємництва (довідка № 3134/0/290-23/51 від 03.11.2023 р.); напрацювання щодо імплементації інклюзивного підходу в процес надання публічних послуг й стимулювання запровадження та розвитку інклюзивного підприємництва використані в роботі Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради при розробці Стратегії інклюзивного розвитку Тернопільської міської територіальної громади на період 2020 – 2025 рр. (довідка № 86/2 від 22.09.2023 р.); рекомендації щодо створення інвестиційно привабливої, гендерно орієнтованої, комфортної, екологічно чистої територіальної громади з розвинутою інфраструктурою, ефективним малим і середнім бізнесом й активною спільнотою людей, де кожен член громади може реалізувати свої можливості та

задовольнити свої потреби незалежно від віку, статі, місця проживання, фізичних і матеріальних можливостей, національності та віросповідання у практичній діяльності Почаївської міської ради (довідка № 1322 від 16.10.2023 р.); підходи до збільшення ефективності механізмів забезпечення обізнаності громадян про підтримку потенціалу здоров'я і його моніторингу використані в роботі КНП «Тернопільський обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики» Тернопільської обласної ради при інформаційному наповненні платформи Центру та реалізації завдань комплексної програми «Здоров'я громади на 2022 – 2024 роки» щодо підвищення якості надання медичної допомоги і підтримки безпеки здоров'я населення регіону (довідка № 58 від 4.09.2023 р.); пропозиції щодо оцінювання результативності управління капітальним будівництвом та архітектурою області в контексті створення безбар'єрного середовища життєдіяльності у процесі моніторингу програмно-планової роботи Департаменту архітектури, містобудування, житлово-комунального господарства та енергозбереження Тернопільської обласної військової адміністрації (довідка № 01-09/2065 від 19.12.2023 р.). Отримані результати дослідження впроваджено у навчальний процес Західноукраїнського національного університету (довідка № 126-26/2007 від 22.09.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної наукової роботи здобувача, в якій викладено авторський підхід до розробки і впровадження доктрини управління інклюзивним розвитком національної економіки. Автором особисто розроблено наукові положення, висновки та пропозиції, що виносяться на захист. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї й положення, які належать дисертанту. Внесок автора у публікаціях, підготовлених у співавторстві, визначено окремо у списку праць.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертації доповідалися, обговорювалися та отримали схвальні відгуки на 23 міжнародних науково-практичних конференціях: 9th International Conference on Advanced computer information technologies ACIT'2019 (Ceske Budejovice, Czech Republic, 2019), 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies ACIT'2021 (Deggendorf, Germany, 2021), 11th International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications: IDAACS'2021 (Cracow, Poland, 2021), 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT'2022) (Spišská Kapitula, Slovakia, 2022), International Conference on Information Technology and Implementation (IT&I'2022) (Kyiv, Ukraine, 2022), 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT'2023) (Wrocław, Poland, 2023), Міжнародній науково-практичній конференції «Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики» (м. Тернопіль, 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегії та політика розвитку територій: міжнародні, національні, регіональні та локальні виклики» (м. Чернівці (Україна) – м. Сучава (Румунія), 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому

рівнях» (м. Маріуполь, 2018 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Модернізація менеджменту системи охорони здоров'я в умовах проведення медичної реформи» (м. Тернопіль – м. Кам'янець-Подільський, 2018 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Тернопіль, 2019 р.), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні» (м. Полтава, 2019 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Глобальні та регіональні проблеми інформатизації в суспільстві і природокористуванні – 2019» (м. Київ, 2019 р.), III Міжнародній науковій конференції Української асоціації дослідників освіти «Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження» (м. Київ – м. Дрогобич, 2019 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Вплив кліматичних змін на просторовий розвиток територій Землі: наслідки та шляхи вирішення» (м. Херсон, 2019 р.); International Scientific Conference Information potential of socio-economic development of the state and regions (Gromadka, Poland, 2020), VII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції за міжнародною участю «Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні» (м. Полтава, 2020 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін» (м. Тернопіль, 2021 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Тернопіль, 2021 р.), XV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2022 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови України» (м. Тернопіль, 2022 р.), Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Організація співробітництва територіальних громад із закладами освіти у воєнний період» (м. Дніпро, 2022 р.), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів» (м. Тернопіль, 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 60 наукових публікаціях, з них: 31 публікація, в якій відображено основні наукові результати, в тому числі 2 монографії у співавторстві (4 розділи монографій підготовлено одноосібно і 4 – у співавторстві), 5 статей у наукових періодичних виданнях, які індексуються в базі даних «Scopus» (в тому числі 2 статті у виданні з квартилем Q3 та 3 статті у виданнях із квартилем Q4), 24 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав, 29 наукових публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 61,7 друк. арк., особисто авторці належить 32,09 друк. арк., серед них: наукових праць, в яких розкрито основні результати

наукових досліджень за темою дисертації, – 27,71 друк. арк.; наукових праць, що додатково відображають наукові результати дисертації, – 4,38 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст дисертації становить 358 сторінок друкованого тексту. Загальний обсяг роботи складає 434 сторінок друкованого тексту. Наукова праця містить 59 таблиць (з них 12 таблиць розміщено на окремих сторінках), 76 рисунків (з них 6 рисунків розміщено на окремих сторінках) та 12 додатків на 19 сторінках. Список використаних джерел налічує з 565 найменувань і охоплює 56 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Наукові засади інклюзивного розвитку національної економіки**» досліджено сутнісні детермінанти формування сучасної парадигми розвитку національної економіки, вивчено генезис наукових концепцій інклюзивного розвитку національної економіки та розглянуто інклюзивний розвиток національної економіки як об'єкт управління.

Аналіз сучасної парадигми розвитку національних економік показує, що всі вони перебувають під впливом різних викликів і загроз. Серед ідентифікованих викликів до найбільш сильних належать: швидкий розвиток науково-технічного прогресу, глобалізація та цифровізація світових процесів. У загальній кількості виявлених загроз найбільш небезпечними є: поглиблення економічної й соціальної нерівності, підвищення рівня бідності, швидке старіння населення, зростання рівня забруднення довкілля та проведення недостатньої кількості заходів, які вживаються для їхньої ліквідації.

Світова наукова спільнота активно працює над пошуком шляхів адаптації до виявлених викликів і способів вирішення ідентифікованих проблем, що знайшло своє відображення у розробленні низки наукових концепцій, теорій та моделей.

Аналіз загальної кількості наукових концепцій розвитку національної економіки дає змогу систематизувати їх і поділити на дві групи: базові та концепції, які сформувалися як реакція на виклики та загрози. До базових зараховано такі концепції розвитку національної економіки: лінійних стадій розвитку (зростання); структурних трансформацій; зовнішньої залежності; ендогенного зростання; неокласична концепція вільного ринку. До концепцій, які сформувалися під впливом сучасних викликів і загроз, належать: концепції сталого розвитку, «зеленої», «синьої» й «золотої» економік, шеренгової та циркулярної економік розроблені для вирішення проблем забруднення навколишнього середовища; концепції «срібної» й «білої» економік – для забезпечення потреб старіння населення; концепції «Індустрія 4.0», інтернету речей, цифрового виробництва – для пристосування до викликів цифровізації; концепція «фіолетової» економіки – для забезпечення культурної та гендерної рівності в суспільстві й подолання дискримінації за культурною і статевою ознаками; концепція інклюзивного розвитку економіки – для комплексного вирішення всіх вищеозначених викликів та загроз.

Концепція інклюзивного розвитку економіки – це новий підхід до забезпечення ефективного функціонування держави, який виник у XXI ст. Основні положення цієї концепції у 2008 р. розробили учасниками Комісії із зростання та розвитку під керівництвом лауреата Нобелівської премії з економіки М. Спенса. Така концепція отримала практичне впровадження у 2017 р. на 48-му ВЕФ в м. Давос (Швейцарія), на якому було запропоновано змінити пріоритети економічного розвитку, відійти від статистичного зростання ВВП та переорієнтуватись на стійкий всеохопний прогрес, який супроводжується зростанням доходів населення з одночасним підвищенням його економічних можливостей, рівня захищеності та якості життя.

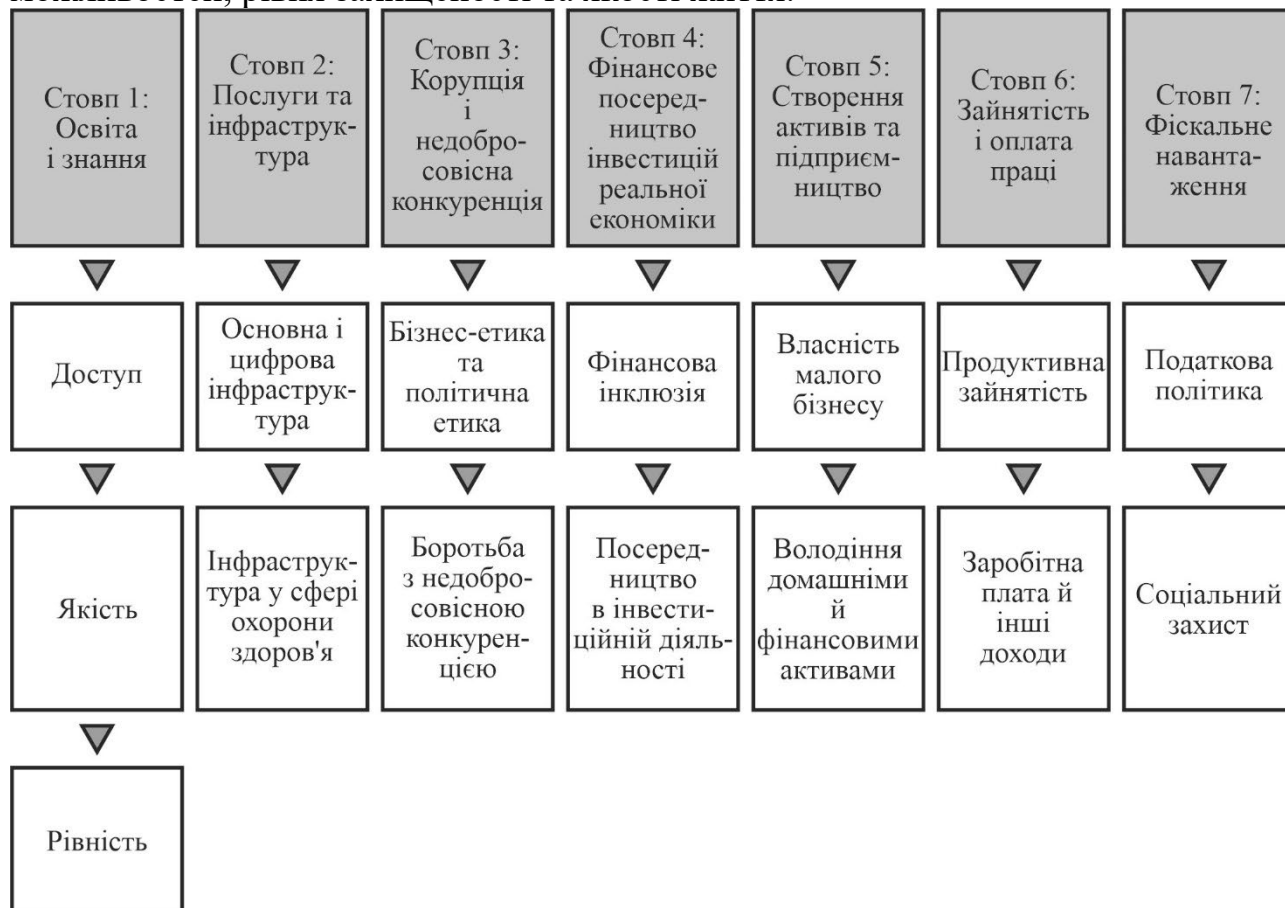

Рис. 1. Концепція інклюзивного зростання та розвитку

Проведення цього форуму викликало інтерес до концепції інклюзивного розвитку. Підтвердженням цього стали результати бібліометричного аналізу, проведеного на основі наукометричної бази даних «Scopus» за допомогою програмного засобу «VOSviewer». У результаті здійсненого дослідження встановлено, що найбільша кількість статей на досліджувану тематику налічується в соціальних науках, медицині, екології й інженерингу. Найбільш активно досліджують і вдосконалюють концепцію інклюзивного розвитку вчені із США, Великобританії, Австралії, Індії, Канади, Китаю, країн Південної Африки, Німеччини, Іспанії та Нідерландів. Термін «інклюзивний розвиток» найчастіше пов'язують із такими поняттями, як: «люди», «сталий розвиток», «жінка», «інклюзивна освіта», «діти», «дорослі» тощо (рис. 2), що актуалізувало

необхідність дослідження й уточнення понятійно-категоріального апарату інклюзивного розвитку.

На основі аналізу загальної кількості термінів і понять, які використовуються для дослідження інклюзивного розвитку, виявлено певні неточності та невідповідності: зарубіжні вчені переважно ототожнюють поняття «інклюзивне зростання» й «інклюзивний розвиток», а українські – розмежовують. У результаті проведення теоретичного аналізу встановлено, що поняття «інклюзивний розвиток» набагато ширше, ніж поняття «інклюзивне зростання». Так, інклюзивне зростання слід розуміти як зростання, яке базується не на збільшенні ВВП, а на залученні до процесу його створення всіх членів суспільства, які хочуть та можуть реалізувати свій потенціал, і забезпеченні справедливого розподілу отриманого ВВП між ними. Відповідно термін «інклюзивний розвиток» запропоновано трактувати як розвиток, який реалізовує не лише економічний, а й соціальний потенціал держави та її громадян. При цьому обґрунтовано, що інклюзивне зростання може відбуватися за умов відсутності інклюзивного розвитку, тоді як інклюзивний розвиток без інклюзивного зростання неможливий.

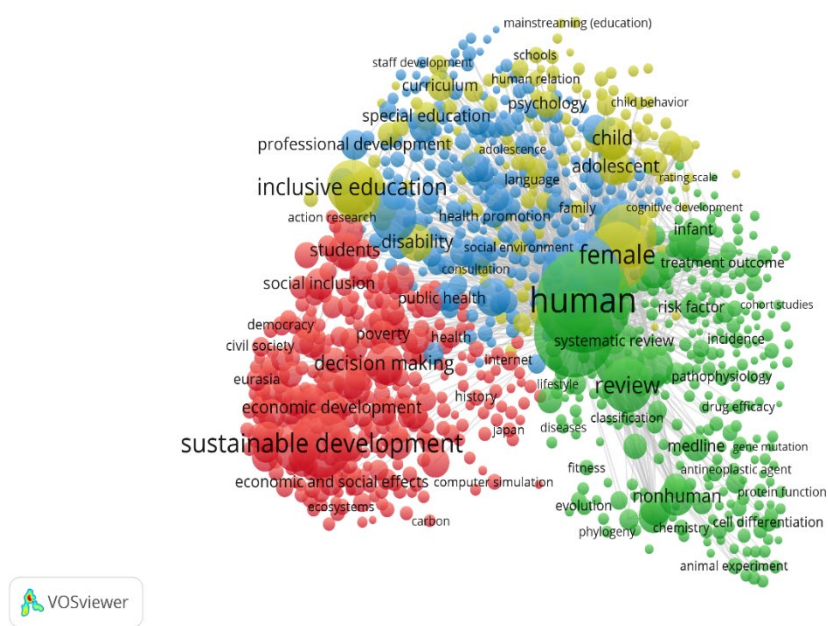

Рис. 2. Карта ключових слів для статей на тему інклюзивного розвитку для перших 2000 найбільш цитованих статей до 2022 р.

Стратегічна мета інклюзивного розвитку полягає у створенні інвестиційно привабливого, гендерно орієнтованого, комфортного, екологічно чистого середовища країни з розвинутою інфраструктурою, ефективно працюючим малим і середнім бізнесом, з ефективним урядуванням й активною спільнотою людей, де кожен член суспільства може реалізувати можливості та задовольнити потреби незалежно від віку, статі, фізичних і фінансових можливостей, національності та віросповідання. Метою інклюзивного розвитку вважаємо підвищення добробуту всього суспільства і кожного громадянина зокрема.

У результаті вивчення сутності та змісту концепції інклюзивного розвитку

встановлено, що він базується на 7 основних стовпах (освіта й знання; послуги та інфраструктура; корупція і недобросовісна конкуренція; фінансове посередництво інституцій реальної економіки; створення активів на підприємництво; зайнятість та оплата праці; фіскальне навантаження) і 15 субстовпах (доступність; фізична та цифрова інфраструктура; ділова і політична етика; фінансова інклюзія; власність малого бізнесу; продуктивна зайнятість; податковий кодекс; якість; інфраструктура охорони здоров'я; поширеність недобросовісної конкуренції; володіння громадян фінансовими активами; заробітна плата й інші доходи; соціальний захист; рівність), які охоплюють велику кількість чинників, що впливають на широту соціальної участі населення у процесі та вигодах економічного зростання.

Водночас доповнено і розширено концепцію інклюзивного розвитку з поділом інклюзивного розвитку на декілька рівнів: наднаціональний або глобальний (рівень інклюзивного розвитку світової економіки); національний або державний (рівень інклюзивного розвитку національної економіки); регіональний (рівень інклюзивного розвитку регіонів); локальний рівень (рівень інклюзивного розвитку територіальних громад); мікро рівень (рівень інклюзивного розвитку підприємств, установ і організацій); нано рівень (інклюзивне середовище сім'ї). Кожен з означених рівнів має свої завдання й інструменти реалізації.

У другому розділі **«Теоретико-методологічні засади управління інклюзивним розвитком національної економіки»** з'ясовано сутність управління інклюзивним розвитком національної економіки, визначено методологію його здійснення і систематизовано методичне забезпечення оцінки рівня інклюзивного розвитку національної економіки та оцінювання її потенціалу в сфері інклюзивного розвитку.

В роботі обґрунтовано необхідність управління інклюзивним розвитком національної економіки, яке запропоновано розуміти як систему заходів підтримувального, компенсаційного і регульовального характеру, спрямованих на створення умов для задоволення потреб та реалізації можливостей усіх без винятку членів суспільства (незалежно від їхньої статі, віку, національності, релігії, місця проживання, фізичних або матеріальних можливостей), вирішення складних соціально-економічних проблем (економічна й соціальна нерівність, бідність, старіння населення, забруднення довкілля) та адаптації до євроінтеграційних, глобалізаційних і гібридних викликів.

Застосування системного підходу дає змогу розглядати управління інклюзивним розвитком національної економіки як цілісне утворення (систему), яке складається з певних складових (елементів), що мають сталі зв'язки між собою (структуру). В роботі сформовано систему управління інклюзивним розвитком національної економіки, яка складається з теоретичного, цільового, функціонального та ресурсного блоків (рис. 3).

Аналіз системи управління інклюзивним розвитком національної економіки з позиції різних підходів (підходу до управління на основі різних шкіл управління, системного, процесного, ситуаційного, інституційного і функціонального підходів) підтвердив необхідність їхнього узгодження на

основі консолідації переваг та мінімізації недоліків. Для цього управління інклюзивним розвитком національної економіки рекомендовано розглядати з позиції комплексного підходу, який поєднує елементи: системного (національна економіка є соціально-економічною системою, яка складається із взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів), процесного (національну економіку завжди супроводжують процеси управління та розвитку), ситуаційного (розвиток національної економіки супроводжується впливом унікальних чинників, які потребують конкретної та специфічної реакції на них), інституційного (управління національною економікою – це взаємовплив суб'єкта й об'єкта через систему інститутів) і функціонального (всі структурні елементи національної економіки виконують певні функції, які забезпечують її зростання та розвиток) підходів.

Дослідження методичного забезпечення оцінювання рівня інклюзивного розвитку національної економіки дає змогу об'єднати всі проаналізовані методики у дві групи: 1) методики, які допомагають безпосередньо оцінити інклюзивний розвиток національної економіки (методика Азіатського банку розвитку, методика Всесвітнього економічного форуму, методика Міжнародного центру політики інклюзивного зростання); 2) методики, які допомагають опосередковано оцінити інклюзивний розвиток національної економіки (методика розрахунку індексу Джині, методика розрахунку індексу добробуту, методика розрахунку індексу якості життя, методика розрахунку індексу щастя, методика розрахунку індексу людського розвитку, методика розрахунку глобального індексу гендерного розриву).

Трактування інклюзивного розвитку національної економіки з позиції його економічної, соціальної, екологічної й інституційної складових набуло подальшого розвитку у запропонованій структурі потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку, до складу якого входять: інституційний, економічний (природо-ресурсний, трудовий, виробничий, фінансовий, інноваційний, інвестиційний, цифровий), екологічний, соціальний (демографічний, людський, освітній, науковий, інтелектуальний, культурний потенціали та потенціал здоров'я) й інфраструктурний потенціали.

Вивчення різних методичних підходів до оцінки рівня інклюзивного розвитку національної економіки показало відсутність підходів, які б дозволяли оцінити її потенціал в сфері інклюзивного розвитку. У зв'язку з цим розроблено алгоритм проведення такої оцінки та набір показників в розрізі запропонованої структури потенціалу національної економіки в сфері інклюзивності.

У третьому розділі **«Аналіз системи управління інклюзивним розвитком національної економіки»** проведено оцінювання стану інклюзивного розвитку національної економіки, здійснено аналіз інституційного забезпечення і систематизовано організаційно-економічний механізм управління ним.

В роботі аргументовано, що набір методів, інструментів, важелів та технологій управління інклюзивним розвитком національної економіки обирається на основі попереднього оцінювання стану інклюзивного розвитку національної економіки й її потенціалу.

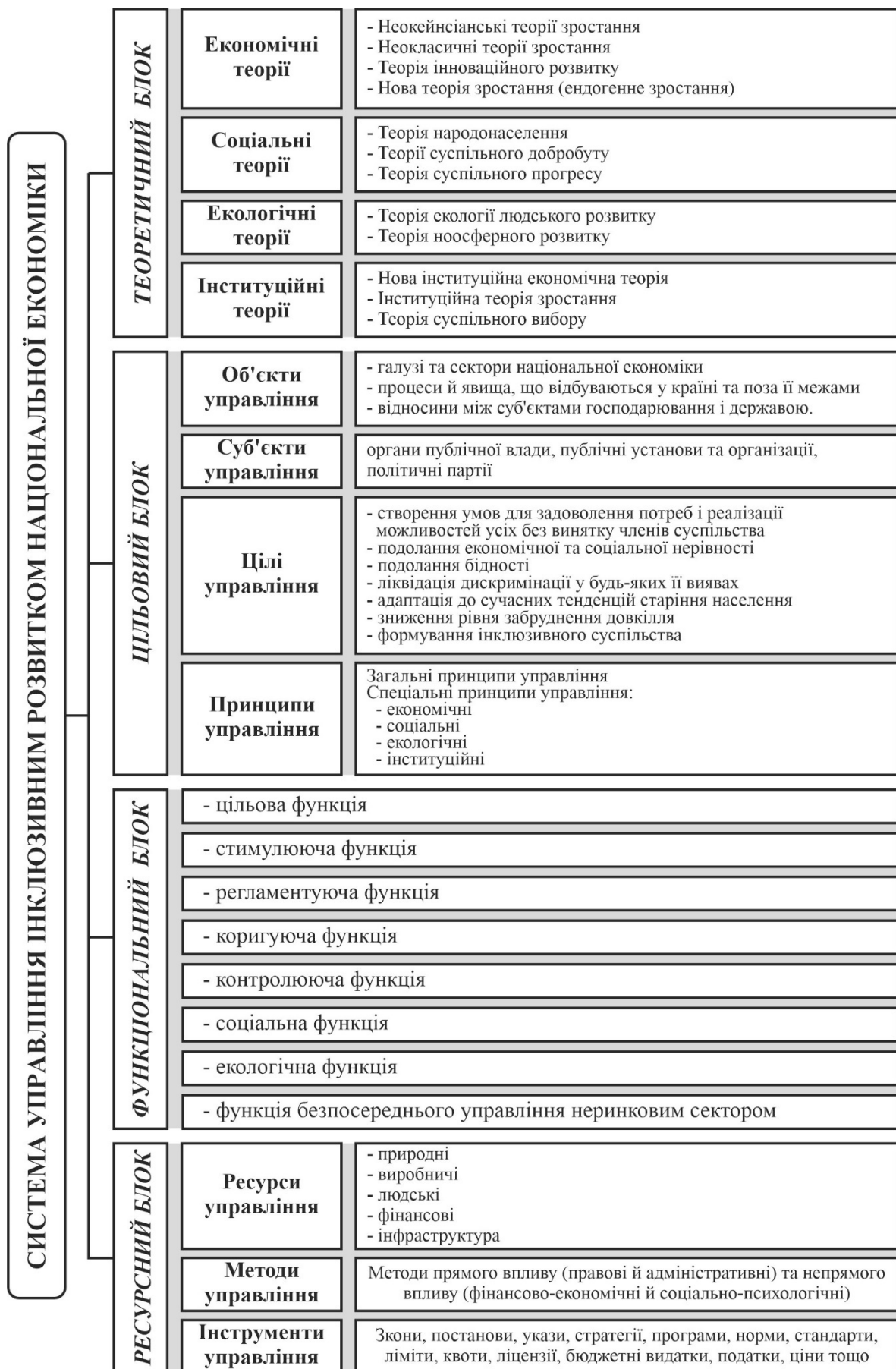

Рис. 3. Система управління інклюзивним розвитком національної економіки

Оцінювання загального стану інклюзивного розвитку економіки України, проведене за допомогою індексів інклюзивності та інклюзивного розвитку, дає змогу визначити низку завдань, необхідних для першочергового вирішення на шляху до забезпечення інклюзивного зростання і розвитку: формування толерантного ставлення до людей різної раси та статі, сексуальної орієнтації, віросповідання та фізичних можливостей; подолання нерівності в розподілі доходів і багатства; підвищення рівня зайнятості населення та зниження рівня безробіття; зменшення розміру державного боргу; завершення війни перемогою.

На основі аналізу потенціалу економіки України у сфері інклюзивного розвитку ідентифіковано як негативні тенденції, так і перспективи. Найбільше негативних тенденцій зафіксовано у трудовому, демографічному та людському потенціалах (через велику кількість мігрантів і внутрішньо переміщених осіб), інфраструктурному потенціалі (через знищення різних об'єктів інфраструктури в результаті бойових дій) та інституційному потенціалі (високий рівень корупції). Найширші перспективи виявлено у трудовому, науковому, цифровому, людському й культурному потенціалах, при ефективному використанні яких можна забезпечити інклюзивний розвиток економіки та сформувати інклюзивне суспільство.

В процесі оцінювання потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку, проведеного на основі авторської методики, визначено, що найбільший вплив на формування потенціалу економіки України у сфері інклюзивного розвитку здійснюють: 1) окремі складові економічного потенціалу, зокрема: виробничий потенціал (ВВП на одну особу населення – 0,561947), фінансовий потенціал (питомі витрати на соціальний захист і соціальне забезпечення в загальних витратах державного бюджету – 0,07946), інвестиційний потенціал (валові національні заощадження – 0,077749), цифровий потенціал (частка людей, які користуються послугами швидкісного Інтернету, – 0,040381); 2) інституційний потенціал (показник сприйняття рівня корупції в державному секторі з боку ділових кіл та експертів – 0,053032). При цьому найменший вплив на формування потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку мають: 1) окремі складові економічного потенціалу, зокрема: інноваційний потенціал (частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП – 0,000843); трудовий потенціал (кількість безробітних – 0,001797); науковий потенціал (кількість організацій, які здійснюють дослідження та розробки (організації), – 0,002018); 2) окремі складові соціального потенціалу, зокрема: людський потенціал (рівень грамотності населення – 0,001266; середня тривалість навчання – 0,00186).

Проведені розрахунки дають змогу розрахувати інтегральний показник оцінки потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку у 2015 – 2022 рр. (рис. 4).

З урахуванням отриманих результатів окреслено вектори зміцнення потенціалу економіки України у сфері інклюзивного розвитку: 1) зміцнення фінансового потенціалу економіки України та її громадян шляхом нарощення обсягів ВВП на одну особу населення; 2) зміцнення фінансового потенціалу національної економіки шляхом збільшення витрат з державного бюджету на

соціальний захист і соціальне забезпечення громадян; 3) стимулювання громадян до заощаджень як джерела інвестиційних ресурсів; 4) нарощення цифрового потенціалу економіки України шляхом розширення мережі швидкісного Інтернету та забезпечення доступу до нього всіх громадян; 5) зміцнення інституційного потенціалу національної економіки шляхом боротьби з корупцією.

Доповнення і розширення концепції інклюзивного розвитку шляхом виокремлення у його структурі наднаціонального (глобального), національного, регіонального, локального, мікро та нано рівнів набули подальшого розвитку в запропонованій рівневій моделі інституційного забезпечення інклюзивного розвитку національної економіки, яку подано у формі ієрархії: наднаціональне інституційне забезпечення управління інклюзивним розвитком економіки (наднаціональний або глобальний рівень), національне інституційне забезпечення управління інклюзивним розвитком економіки (національний рівень), регіональне інституційне забезпечення управління інклюзивним розвитком економіки (регіональний рівень), інституційне забезпечення інклюзивного розвитку підприємств (мікро рівень) й інституційне забезпечення інклюзивного середовища сім'ї (нано рівень) (рис. 5). Наголошено, що означені рівні інституційного забезпечення інклюзивного розвитку національної економіки перебувають у щільному взаємозв'язку і взаємозалежності та створюють рамкові умови для досягнення інклюзивного розвитку національної економіки і формування інклюзивного суспільства загалом.

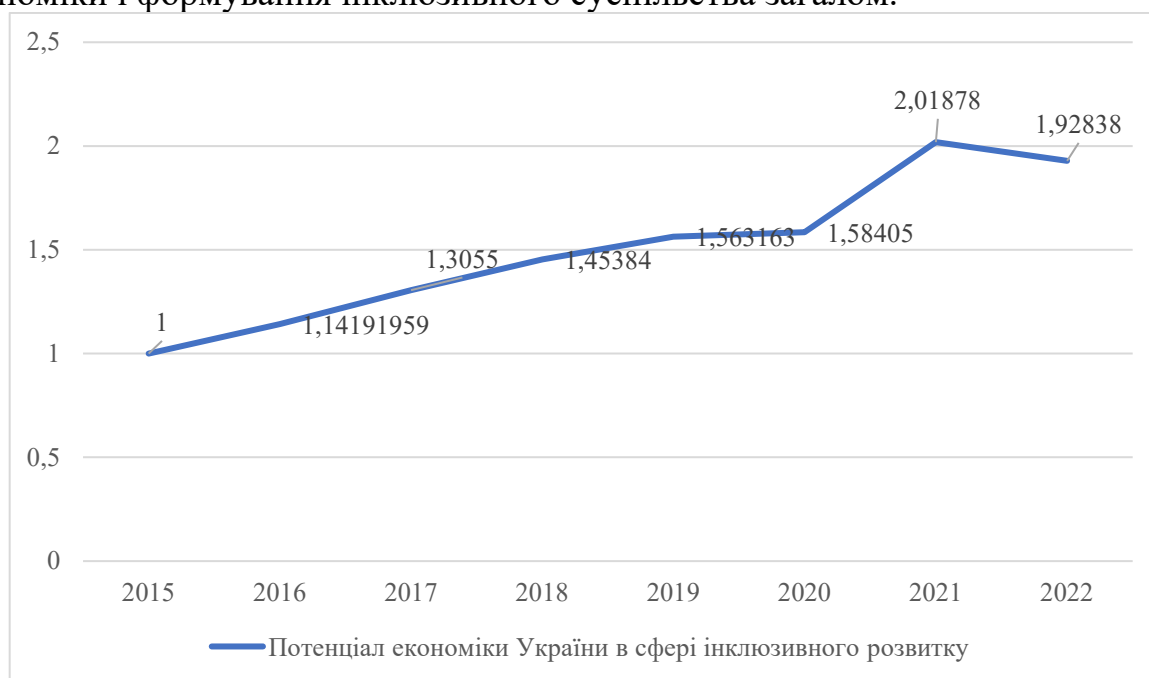

Рис. 4. Динаміка інтегрального показника оцінювання потенціалу економіки України у сфері інклюзивного розвитку у 2015 – 2022 рр.

Аналіз організаційно-економічного механізму управління інклюзивним розвитком української економіки дає змогу виявити його основні інструменти, серед яких: соціальні стандарти, соціальні норми та нормативи, соціальне страхування, державні соціальні пільги, державна соціальна допомога

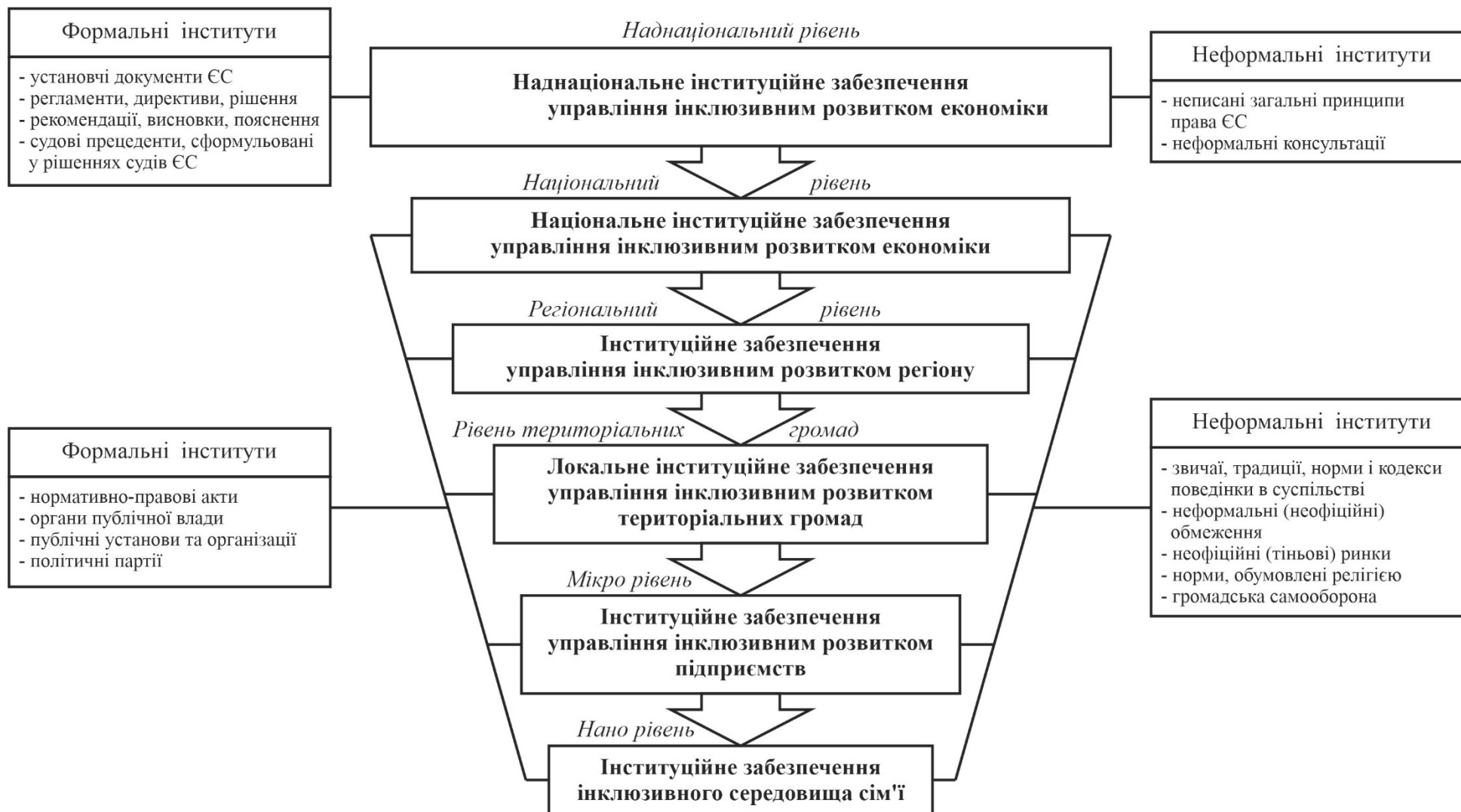

Рис. 5. Рівнева модель інституційного забезпечення управління інклюзивним розвитком національної економіки

населенню, субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, діяльність громадських організацій і бізнесу.

У процесі дослідження встановлено, що діюча система соціальних стандартів та соціальних гарантій містить ряд недоліків, які згруповано у три групи: концептуальні, нормативно-правові й фінансові. Наявність таких недоліків зумовлює те, що система державних соціальних стандартів не є цілісною і поки не зорієнтована на конституційні норми, не забезпечує врахування міжнародних норм у галузі застосування соціальних стандартів та не сприяє забезпеченню інклюзивного розвитку національної економіки. Діючі на сьогодні соціальні стандарти не відповідають сучасним економічним реаліям і застосовуються без урахування економічних можливостей держави.

У четвертому розділі **«Концептуальні засади управління інклюзивним розвитком національної економіки»** запропоновано доктрину управління інклюзивним розвитком національної економіки та обґрунтовано доцільність використання інструментарію «срібної» та цифрової (мережевої) економік для досягнення цілей інклюзивного розвитку національної економіки.

В роботі сформовано концептуальні засади управління інклюзивним розвитком національної економіки у формі доктрини, яку слід розуміти як взаємозв'язок науково обґрунтованої мети і цілей інклюзивного розвитку економіки із соціально-економічними та політичними механізмами їхнього досягнення.

Особливість пропонованої доктрини зумовлюється застосуванням людиноцентричного підходу, який визнає людину як найвищу цінність і забезпечує ефективну реалізацію людського потенціалу країни як головну рушійну силу інклюзивного розвитку. Унікальність цієї доктрини полягає в тому, що людина одночасно виступає ресурсом інклюзивного розвитку і кінцевим його бенефіціаром.

Стратегічна мета доктрини управління інклюзивним розвитком національної економіки – це створення інвестиційно привабливого, гендерно орієнтованого, екологічно чистого, комфортного середовища країни з розвинутою інфраструктурою, ефективно працюючим малим та середнім бізнесом, ефективним урядуванням й активною спільнотою людей, де кожен член суспільства може реалізувати можливості та задовольнити потреби незалежно від віку, статі, фізичних і фінансових можливостей, національності та віросповідання. Кінцева ж мета інклюзивного розвитку зводиться до досягнення добробуту всього суспільства та кожного громадянина зокрема.

За основу розробленої доктрини рекомендовано взяти результати оцінювання рівня інклюзивного розвитку національної економіки, проведеного за допомогою авторської методики розрахунку інтегрального показника інклюзивного розвитку національної економіки, який складається з п'яти груп показників, що характеризують його економічну, соціальну, цифрову, екологічну й інституційну складові, та дає змогу визначити пріоритетні вектори і потенційні проблеми інклюзивного розвитку національної економіки.

У результаті проведеного дослідження виявлено, що ієрархія рівня впливу визначених груп показників на рівень інклюзивного розвитку економіки України

в порядку спадання виглядає таким чином: 1) економічна складова – 0,3488629; 2) соціальна складова – 0,2172946; 3) цифрова складова – 0,18223; 4) екологічна складова – 0,1102802; 5) інституційна складова – 0,1102802 (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємовплив різних груп показників на рівень інклюзивного розвитку економіки України та рівень їх пріоритетності

	Економічна складова	Соціальна складова	Цифрова складова	Екологічна складова	Інституційна складова	Середнє геометричне значення	Вектор пріоритетності
Економічна складова	1,0	4,0	1,5	2,0	2,0	1,888175	0,3488629
Соціальна складова	0,25	1,0	2,0	1,5	3,0	1,176079	0,2172946
Цифрова складова	0,6667	0,5	1,0	1,4	2,0	0,986296	0,1822300
Екологічна складова	0,5	0,667	0,71429	1,0	1,1	0,764942	0,1413322
Інституційна складова	0,5	0,333	0,5	0,9091	1,0	0,596878	0,1102802
Сума середнього геометричного значення						5,41237	1,0

Детальний аналіз впливу показників, об'єднаних у групи, за рівнем їхньої важливості для інклюзивного розвитку економіки України свідчить, що: 1) серед показників, які характеризують економічну складову інклюзивного розвитку національної економіки, найбільший вплив на рівень інклюзивного розвитку національної економіки мають: частка бідних, охоплених державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення – 0,34060977; частка населення, середньодушові еквівалентні сукупні витрати якого є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум – 0,32286798; 2) серед показників, що характеризують соціальну складову інклюзивного розвитку національної економіки, частка денних закладів загальної середньої освіти, в яких організовано інклюзивне навчання, – 0,4801072; частка осіб, які повідомили про те, що в останні 12 місяців особисто стикнулися з дискримінацією за ознакою статі серед загальної кількості звернень до експертних рад з питань дискримінації за ознакою статі, – 0,3265742; 3) серед показників, що характеризують цифрову складову інклюзивного розвитку національної економіки, частка населення, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету, – 0,364308; частка закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, в яких комп'ютери використовуються в освітньому процесі, – 0,273058; 4) серед показників, що характеризують екологічну складову інклюзивного розвитку національної економіки, обсяги скидів забруднених (забруднених без очищення та недостатньо очищених) стічних вод у водні об'єкти – 0,98672; 5) серед показників, що характеризують інституційну складову інклюзивного розвитку національної економіки, кількість нормативно-правових актів, переглянутих або прийнятих з метою забезпечення рівних прав й можливостей жінок та чоловіків і недопущення дискримінації жінок та дівчат, – 0,82755.

За допомогою проведених розрахунків можна розрахувати інтегральний

показник оцінювання інклюзивного розвитку національної економіки у 2015 – 2022 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка інтегрального показника інклюзивного розвитку національної економіки та його складових елементів у 2015-2022 рр.

	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Економічна складова	0,349	0,36	0,34557221	0,336	0,296	0,302519	0,282205	0,287279
Соціальна складова	0,217	0,234562	0,52124932	0,624	0,814	0,877181	1,009523	1,009257
Цифрова складова	0,182	0,204611	0,21520837	0,221	0,234	0,247684	0,255628	0,249728
Екологічна складова	0,141	0,11333	0,16107121	0,154	0,119	0,084495	0,087844	0,061214
Інституційна складова	0,11	0,140701	0,384067	0,323	0,423	0,759775	2,310187	1,367143
Інтегральний показник	1	1,053203	1,62716811	1,658	1,887	2,271654	3,945386	2,974622

Аналіз динаміки інтегрального показника інклюзивного розвитку національної економіки у 2015 – 2022 рр. показує, що до 2022 р. він мав стійку тенденцію до зростання. Проте військова агресія росії проти України відкинула країну майже до рівня 2020 р. Ситуація пояснюється тим, що через війну велика частка населення була змушена виїхати з тимчасово окупованих територій і територій ведення бойових дій, зруйновані житлові та інфраструктурні об'єкти, значна частка військових і цивільних отримала серйозні травми, знизився загальний рівень життя населення та зріс рівень бідності й серйозно погіршилась екологічна ситуація. Все це стало серйозним викликом для системи управління інклюзивним розвитком національної економіки.

Пропонована доктрина інклюзивного розвитку національної економіки складається зі: стратегічної мети, наукового та інституційного базисів, цілепокладаючої, цілереалізуючої й результуючої підсистем (рис. 6).

Для стимулювання інклюзивного розвитку економіки України необхідно: забезпечити національну безпеку і територіальну цілісність країни; вдосконалити інституційне забезпечення інклюзивного розвитку національної економіки; імплементувати інклюзивний підхід на всіх рівнях розвитку національної економіки; стимулювати розвиток інклюзивного підприємництва; модернізувати інфраструктуру на основі принципів «унівесального дизайну»; створити умови для розвитку інклюзивної освіти та медицини; забезпечити імплементацію інклюзивного підходу в молодіжну, культурну і релігійну політики; стимулювати розвиток «зеленої», «срібної», цифрової, циркулярної й шеренгової економік; забезпечити загальну соціальну інтеграцію суспільства.

Основними інструментами забезпечення інклюзивного розвитку національної економіки мають стати: здійснення інвестиції у людський капітал, створення нових робочих місць, забезпечення структурної трансформації економіки, організація ефективної системи соціального захисту, недопущення дискримінації, забезпечення соціальної інтеграції всіх членів суспільства,

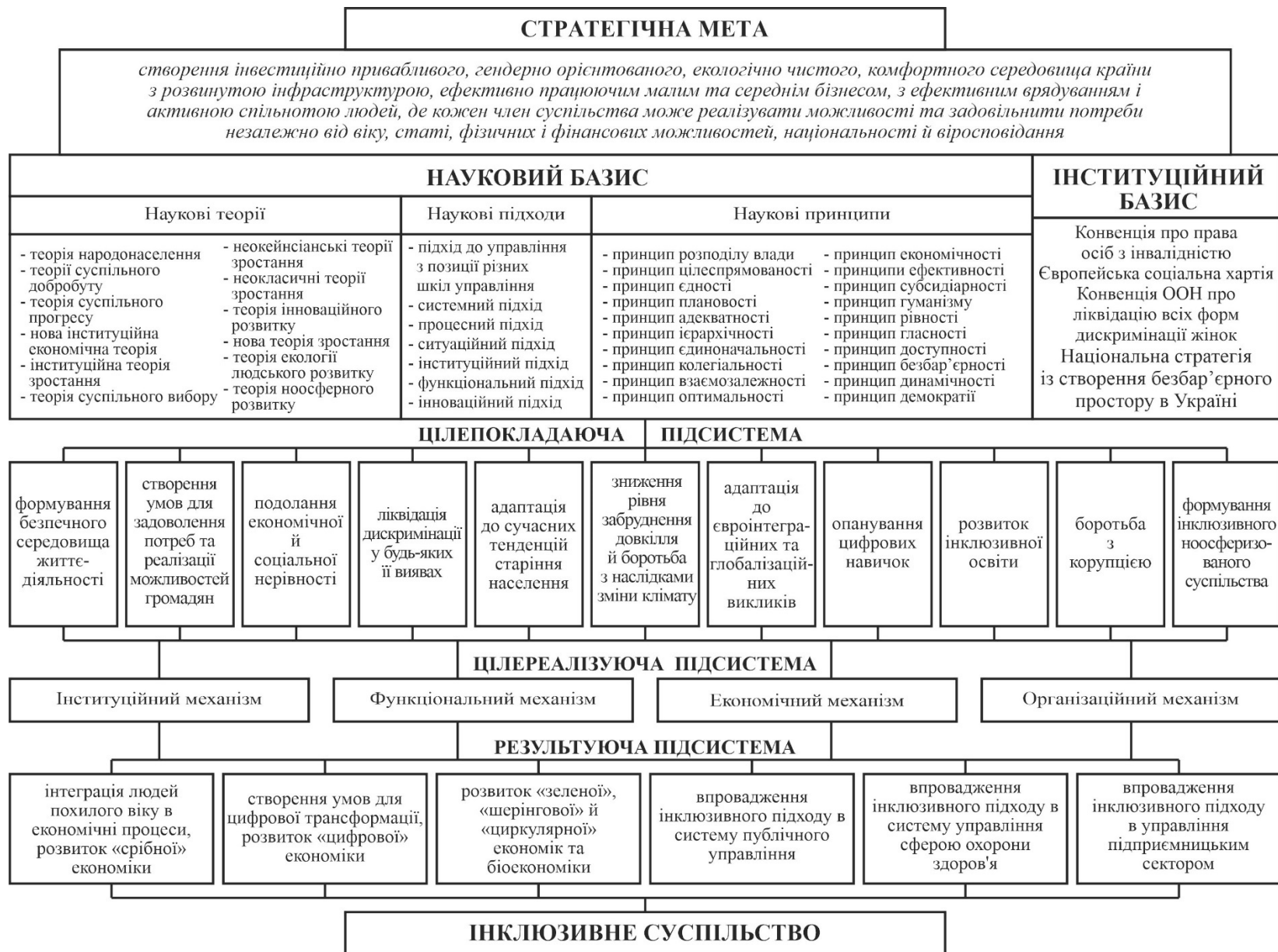

Рис. 6. Доктрина управління інклюзивним розвитком національної економіки

формування ефективної інституційної бази інклюзивного розвитку національної економіки.

Один із важливих напрямків інклюзивного розвитку вітчизняної економіки – це адаптація до тенденції старіння населення та використання потенціалу людей похилого віку для розвитку національної економіки.

З метою забезпечення становлення і розвитку «срібної» економіки в Україні необхідно здійснити ряд заходів, зокрема: модернізувати державну політику в сфері охорони здоров'я шляхом зміщення вектора в бік профілактики захворювань, удосконалити механізми надання первинної медичної допомоги та покращення діагностики, що допоможе знизити рівень смертності; створити умови для навчання протягом всього життя, підвищення мобільності й активізації міграції населення як у середині країни, так і на міжнародному рівні, що сприятиме підвищенню гнучкості ринку праці; стимулювати виробництво товарів та послуг для людей похилого віку шляхом надання пільг підприємствам, що займаються таким видом діяльності; активізувати проведення досліджень ринків товарів і послуг для людей похилого віку з метою виявлення тих, які потрібні цим людям, але відсутні на ринку; забезпечити підтримку продовження трудової діяльності людей похилого віку шляхом розробки та затвердження відповідних державних програм, наприклад: програм, що регулюють варіанти виходу на пенсію; програм облаштування робочих місць з урахуванням менталітетних особливостей і фізичного самопочуття працівників похилого віку; програм безперервного професійного навчання; соціальних програм зниження рівня дискримінації за віком; забезпечити адаптацію та доступність об'єктів для людей похилого віку шляхом розробки й затвердження стандартів середовища, однаково комфортного для всіх членів суспільства, у тому числі і для людей похилого віку; гарантувати надання соціальної підтримки людям похилого віку шляхом формування фінансових резервів для оплати послуг з догляду за такими особами, та забезпечити органи соціального захисту оптимальною кількістю спеціалістів з догляду.

Рушійною силою інклюзивного розвитку національної економіки сьогодні є цифрова економіка. Саме розвиток цифрових технологій підвищує продуктивність праці й конкурентоспроможність, диверсифікує економіку, стимулює ділову активність громадян і, таким чином, сприяє підвищенню рівня життя людей та створює можливості для реалізації людського потенціалу і задоволення найрізноманітніших потреб.

Для забезпечення становлення та розвитку «цифрової» економіки в Україні потрібно здійснити ряд заходів, зокрема: перевести всі паперові й аналогові публічні послуги в цифровий формат, запускати нові публічні послуги лише в цифровому форматі, відмовитись від застарілих сервісів і створити нові цифрові платформи, що підвищить якість та доступність публічних послуг для населення; здійснити уніфікацію всіх вже існуючих електронних публічних послуг на основі єдиної платформи; створити безпечні цифрові інструменти для зберігання, передавання й адміністрування даних громадян; підвищити якість цифрової інфраструктури як передумови для формування системи розвитку цифрових інновацій; гармонізувати вітчизняні стандарти і технічні регламенти з ЄС та

прийняти всі міжнародні стандарти у сфері цифрового розвитку.

У п'ятому розділі **«Імплементация інклюзивного підходу в управління національною економікою на макроструктурному рівні»** запропоновано шляхи впровадження інклюзивного підходу в систему публічного управління, окреслено напрямки адаптації системи управління сферою охорони здоров'я до потреб інклюзивного розвитку й визначено вектори застосування інклюзивного підходу в управлінні підприємницьким сектором національної економіки.

Концепція інклюзивного розвитку поступово поширюється на всі сфери суспільного життя, у тому числі і на сферу публічного управління, сферу охорони здоров'я та підприємницький сектор, що потребує адаптації системи управління цими галузями і сферами до вимог інклюзивності.

Впровадження інклюзивного підходу в публічне управління необхідно здійснювати у формі: реалізації концепції «універсального дизайну», розвитку технології «електронний уряд» («е-уряд») та «мобільний уряд» («м-уряд»), імплементации принципів «відкритого простору» («open space»), «єдиного вікна» й «відкритого та прозорого простору, інформативності».

Технологія інклюзивного дизайну може використовуватись у діяльності як органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування. Найбільш перспективним вважаємо запровадження технології універсального дизайну в діяльність органів місцевого самоврядування з метою створення комфортних умов для проживання, можливостей щодо задоволення потреб та реалізації можливостей всіх без винятку членів територіальних громад.

Організація життєвого простору територіальних громад на основі принципів інклюзивного дизайну дасть змогу: створити умови для рівного доступу громадян до основних прав і свобод; підвищити якість життя населення та забезпечити рівний доступ до ресурсів і благ, які є в розпорядженні територіальних громад, незалежно від статі, віку, мобільності та фізичних можливостей. З допомогою інклюзивного дизайну середовища життєдіяльності територіальної громади можна створювати й підтримувати рівні умови життя для всіх членів територіальної громади, у тому числі і для соціально вразливих: осіб з інвалідністю, людей похилого віку, сімей з неповнолітніми дітьми.

До перспективних шляхів підвищення інклюзивності публічних послуг варто зарахувати: вдосконалення системи оплати адміністративного збору за надання платних адміністративних послуг шляхом розширення способів її здійснення. Вважаємо за доцільне встановити на робочому столі кожного адміністратора POS-термінали, які дадуть відвідувачам можливість здійснити оплату за надані адміністративні послуги безпосередньо під час прийому. Так, POS-термінали підтримують технологію «PayPass». Використовуючи дані POS-термінали, громадяни можуть здійснювати сплату адміністративного збору за надання платних публічних послуг за допомогою «Google Pay» та «Apple Pay».

Імплементация інклюзивного підходу в систему управління сферою охорони здоров'я передбачає підвищення якості та доступності медичних послуг для всіх без винятку громадян, чого можна досягти за рахунок впровадження інноваційних інформаційних технологій надання медичних послуг, серед яких телемедицина. Стимулювання розвитку телемедицини дасть змогу в

найближчому майбутньому одержати потрібний ефект: переваги отримають не лише пацієнти, а й медичні установи загалом і медичні працівники зокрема.

Так, до переваг від розвитку телемедицини належать:

- для пацієнтів – підвищення ефективності та якості лікування; прискорення передачі інформації про результати обстежень між різними спеціалізованими клініками без транспортування хворого (особливо у критичних випадках); надання дистанційних (телемедичних) консультацій вузькими спеціалістами у територіально віддалених медичних установах; проведення лікарських консилиумів (телеконференцій) зі спеціалістами медичних установ незалежно від їхнього місцерозташування; уникнення помилок, які виникли через нерозбірливий почерк лікарів; зменшення термінів обстеження пацієнтів;

- для медичних працівників – економія часу за рахунок застосування засобів електронного документообігу; отримання інформації про динаміку стану пацієнта; одержання можливості дистанційної участі в обговоренні клінічних випадків, проведення консилиумів та прийнятті рішення щодо лікування в мовах територіальної віддаленості один від одного та від пацієнта; отримання цілодобового доступу до архівів у текстовому, аудіо та відео форматах (знімки, записи, результати обстежень і оглядів); навчання та обмін досвідом між лікарями різних вітчизняних і зарубіжних медичних закладів шляхом проведення веб-конференцій;

- для закладів охорони здоров'я – підвищення ефективності роботи медичного персоналу; покращення взаємодії між різними структурними підрозділами медичних установ; оптимізація кількості медичних працівників та моніторинг їхньої роботи; зберігання інформації в електронному вигляді у сучасних компактних формах відповідно до міжнародних і українських стандартів;

- для системи охорони здоров'я загалом – поліпшення роботи медичних закладів та працівників; зростання ефективності системи охорони здоров'я; зменшення соціальної напруги за рахунок підвищення якості медичної допомоги населенню.

У роботі встановлено бар'єри розвитку телемедицини в Україні, до яких зараховано: нестабільність інтернет-зв'язку і відсутність належного технічного забезпечення; недостатність вмій та навичок медичного персоналу; невизначеність економічної ефективності від впровадження телемедицини; недосконалість нормативно-правового забезпечення; нерегламентованість порядку оплати телемедичних послуг; наявність ментальних бар'єрів.

Перспективним напрямком інклюзивного розвитку економіки України є інклюзивне підприємництво, яке в роботі визначено як діяльність підприємств, установ і організацій різних форм власності, що створюють можливості для реалізації потенціалу всіх членів суспільства, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей, у тому числі соціально вразливих верств населення, зокрема: малозабезпечених, молоді, людей з інвалідністю, осіб похилого віку, жителів сільської місцевості, представників національних меншин, мігрантів і внутрішньо переміщених осіб, учасників та ветеранів АТО, учасників бойових дій (УБД) й ін. (табл. 3).

В дослідженні виокремлено такі види інклюзивного підприємництва: молодіжне, жіноче, «срібне», кроскультурне і ветеранське.

Запровадження інклюзивного підходу в управління підприємницьким сектором національної економіки передбачає не лише стимулювання розвитку інклюзивного підприємництва на загальнодержавному рівні, а й посилення інтеграції інклюзивних технологій у систему управління підприємствами. До таких технологій належать кроскультурний менеджмент та кейс-менеджмент.

Кроскультурний менеджмент призначений допомагати у подоланні кроскультурних бар'єрів, з якими доводиться стикатися керівникам і безпосереднім працівникам мультикультурних підприємств.

До інструментів кроскультурного менеджменту входять: організація культурних заходів, що дають змогу ознайомити працівників з культурними традиціями, звичаями, національними особливостями та їхніми проявами в повсякденному і діловому житті (зокрема, вечірки, чаювання, виставки, фестивалі); проведення курсів вивчення іноземних мов для працівників підприємств; навчання основ кроскультурного менеджменту, яке сприяє формуванню у працівників кроскультурної компетенції, тобто вироблення в них умінь та навичок, необхідних для здійснення міжкультурного спілкування; організація гостьових лекцій успішних фахівців у сфері кроскультурного менеджменту; проведення тренінгів для працівників (наприклад, з вирішення або запобігання виникненню міжкультурних конфліктів; з формування позитивного соціально-психологічного клімату в колективі); організація майстер-класів для працівників (наприклад, з ведення переговорів із представниками різних культур) й ін.

Кейс-менеджмент орієнтований на максимальне задоволення потреб людини. До переваг кейс-менеджменту належать: застосування індивідуального підходу; двоетапне та двостороннє обговорення ситуації (до і після пропозиції, громадянин-фахівець); одержання можливості перевірити пропозиції у реальній практиці; лояльність з боку відвідувачів; формування навичок прийняття рішень.

При використанні кейс-менеджменту в практичній діяльності інклюзивних підприємств можна отримати такі тристоронні переваги: по-перше, реалізувати можливості й задовольнити потреби громадян незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей; по-друге, реалізувати потенціал інклюзивних підприємств, тобто наростити клієнтську базу і збільшити прибутки; по-третє, сприяти формуванню інклюзивного суспільства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження особливостей інклюзивного розвитку національної економіки та управління ним в умовах сучасних викликів і загроз та детальний аналіз його інституційного забезпечення і організаційно-економічного механізму дали змогу сформувати такі висновки та пропозиції.

1. В процесі ідентифікації детермінантів формування сучасної парадигми розвитку національної економіки виокремлено основні проблеми і виклики, які впливають на її інклюзивність. До проблем зараховано: соціальну та економічну

нерівність, бідність, старіння населення і забруднення довкілля. Відповідно до викликів належать: швидкий розвиток НТП, глобалізація та цифровізація світових процесів.

2. Шляхом дослідження виявлених викликів і загроз проаналізовано генезис наукових концепцій розвитку економіки. Виявлено, що необхідність вирішення проблем забруднення навколишнього середовища зумовила розроблення концепції сталого розвитку, концепцій «зеленої», «синьої», шеренгової та циркулярної економік; потреба у вирішенні проблем старіння населення стала передумовою для появи концепції «срібної» економіки; необхідність адаптації до викликів цифровізації зумовила формування концепцій «Індустрія 4.0», Інтернету речей і цифрового виробництва; актуальність забезпечення культурної й гендерної рівності в суспільстві, подолання дискримінації за культурною і статевою ознаками стимулювала виокремлення концепції «фіолетової» економіки; необхідність подолання економічної та соціальної нерівності пришвидшила створення концепції інклюзивного розвитку економіки.

3. В контексті вдосконалення теоретичних засад інклюзивного розвитку національної економіки інклюзивне зростання запропоновано трактувати як процес, який базується не на збільшенні ВВП, а на залученні до його створення всіх членів суспільства, які хочуть і можуть реалізувати свій потенціал, і забезпеченні справедливого розподілу отриманого ВВП між ними. При цьому інклюзивний розвиток забезпечує реалізацію не лише економічного, а й соціального потенціалу держави. Водночас обґрунтовано, що інклюзивне зростання може відбуватися за умов відсутності інклюзивного розвитку, тоді як інклюзивний розвиток без інклюзивного зростання неможливий.

4. При доповненні і розширенні концепції інклюзивного розвитку виокремлено кілька його рівнів: наднаціональний або глобальний (рівень інклюзивного розвитку наднаціональної економіки); національний або державний (рівень інклюзивного розвитку національної економіки); регіональний (рівень інклюзивного розвитку регіонів); локальний (рівень інклюзивного розвитку територіальних громад); мікро рівень (рівень інклюзивного розвитку підприємств, установ і організацій); нано рівень (рівень сім'ї). До того ж наголошено, що кожен з означених рівнів має свої завдання й інструменти реалізації.

5. У процесі формування наукового базису управління інклюзивним розвитком національної економіки запропоновано його авторське бачення, яке поєднує: наукові концепції (економічні, соціальні, екологічні та інституційні), підходи (підхід до управління з позиції різних шкіл управління; системний, процесний, ситуаційний, інституційний та функціональний підходи), принципи (загальні і специфічні) та методи управління (прямого та непрямого впливу).

6. З метою вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління інклюзивним розвитком національної економіки: проведено групування методик оцінювання його рівня, за результатами якого виокремлено: методики, які допомагають безпосередньо (методика Азіатського банку розвитку, методика Всесвітнього економічного форуму, методика Міжнародного

центру політики інклюзивного зростання) і опосередковано (методики розрахунку індексу Джині, індексу добробуту, індексу якості життя, індексу щастя, індексу людського розвитку, глобального індексу гендерного розриву) оцінити рівень інклюзивного розвитку національної економіки; запропоновано авторську методику оцінювання потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку, яка є синергетичним поєднанням дослідження економічного, соціального, екологічного, інфраструктурного та інституційного потенціалів.

7. Проведені розрахунки оцінювання потенціалу національної економіки у сфері інклюзивного розвитку дають змогу виявити негативні тенденції у сфері трудового, демографічного, людського, інфраструктурного й інституційного потенціалів, та окреслити перспективи, зосереджені у трудовому, науковому, цифровому, людському і культурному потенціалах, при ефективному використанні яких можна забезпечити інклюзивний розвиток економіки та сформувати інклюзивне суспільство.

8. Для створення ефективної системи інституційного забезпечення управління інклюзивним розвитком національної економіки побудовано рівневу модель, яка охоплює наднаціональний, національний, регіональний, локальний, мікро- та нано рівні. На наднаціональному рівні цієї моделі необхідно забезпечити уніфікацію вітчизняного та європейського законодавства у сфері дотримання стандартів якості життя, на національному – прийняти запропоновану в роботі доктрину управління інклюзивним розвитком національної економіки і розробити механізми її реалізації; на регіональному – знизити регіональні асиметрії інклюзивного розвитку; на локальному – модернізувати інфраструктуру територіальних громад з урахуванням принципів «універсального дизайну»; на мікро рівні – стимулювати розвиток інклюзивного підприємництва та імплементувати у внутрішньоорганізаційну систему управління інструментів корпоративного та кейс-менеджменту; на нано рівні – зменшити кількість випадків сімейного насилля різних видів.

9. На основі аналізу організаційно-економічного механізму управління інклюзивним розвитком національної економіки встановлено концептуальні, нормативно-правові та фінансові асиметрії, для усунення яких рекомендовано привести національну систему соціальних стандартів і гарантій у відповідність до міжнародних стандартів.

10. Для концептуалізації управління інклюзивним розвитком національної економіки розроблено його доктрину, яка базується на наявному трудовому, науковому, цифровому, людському та культурному потенціалах, доповнюється ідеями національного самоусвідомлення й єдності української нації та зорієнтована на досягнення цілей інклюзивного розвитку національної економіки. Стратегічна мета інклюзивного розвитку національної економіки полягає у створенні інвестиційно привабливого, гендерно орієнтованого, екологічно чистого, комфортного середовища країни з розвинутою інфраструктурою, ефективно працюючим малим і середнім бізнесом, ефективним урядуванням та активною спільнотою людей, де кожен член суспільства може реалізувати можливості й задовільнити потреби незалежно від

віку, статі, фізичних і фінансових можливостей, національності та віросповідання.

11.3 метою формування інклюзивного середовища національної економіки запропоновано програми і механізми інтегрування людей похилого віку в економічні процеси, зокрема: програми, що регулюють варіанти виходу на пенсію, облаштування робочих місць з урахуванням менталітетних особливостей та фізичного самопочуття працівників похилого віку, безперервного професійного навчання, соціальні програми зниження рівня дискримінації за віком; створення фінансових резервів для оплати послуг з догляду за особами похилого віку, забезпечення органів соціального захисту необхідною кількістю спеціалістів з догляду.

12. Для створення інклюзивно орієнтованих територіальних громад рекомендовано імплементувати в роботу органів місцевого самоврядування технологію «універсального дизайну», яка дасть змогу: створити умови для рівного доступу громадян до основних прав та свобод; підвищити якість життя населення і забезпечити рівний доступ до ресурсів та благ, які є в розпорядженні територіальних громад, незалежно від статі, віку, мобільності й фізичних можливостей. Інклюзивний дизайн середовища життєдіяльності територіальної громади сприяє підтримці гідних умов життя для всіх жителів територіальної громади, у тому числі і соціально вразливих: осіб з інвалідністю, людей похилого віку, сімей з неповнолітніми дітьми.

13.3 метою впровадження інклюзивного підходу в процес надання публічних послуг запропоновано вдосконалити систему їх оплати шляхом розширення способів її здійснення. Рекомендовано облаштувати на робочому столі кожного адміністратора POS-термінали, які дадуть відвідувачам можливість здійснити оплату за надані публічні послуги безпосередньо під час прийому. За допомогою них громадяни можуть здійснювати оплату, використовуючи сервіси «Google Pay» та «Apple Pay».

14. Для адаптації системи управління розвитком економіки до вимог інклюзивності визнано за доцільне імплементувати в систему управління сферою охорони здоров'я інклюзивного підходу, який передбачає підвищення якості та доступності медичних послуг для всіх без винятку громадян, чого можна досягнути за рахунок впровадження інноваційних інформаційних технологій надання медичних послуг, серед яких телемедицина. Шляхом стимулювання розвитку телемедицини в найближчому майбутньому реально отримати потрійний ефект: переваги для пацієнтів, медичних установ і медичних працівників.

15.3 метою вдосконалення системи управління інклюзивним розвитком національної економіки побудовано механізм підтримки інклюзивного підприємництва, яке має стати інструментом подолання стримувальних чинників реалізації потенціалу регіонів та територіальних громад у сфері інклюзивного розвитку з обов'язковою інтеграцією інструментів кроскультурного менеджменту та моделей кейс-менеджменту в систему внутріорганізаційного менеджменту таких підприємств.

Використання розроблених у дисертаційній роботі пропозицій сприятиме

підвищенню рівня інклюзивного розвитку національної економіки та посиленню її резистентності до сучасних викликів і загроз та дасть змогу сформувати інклюзивне суспільство в умовах війни ті післявоєнної відбудови країни.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін : моногр.; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. Ф. Мельник. Тернопіль : ТНЕУ, Економічна думка, 2009. 528 с. (24 друк. арк., особистий внесок автора: розробка концепції суспільно-добровільного сектору економіки, дослідження місця суспільного сектору в економіках постсоціалістичних країн, аналіз системи соціальних стандартів та визначення проблематики їхнього запровадження в Україні, висвітлення особливостей державного регулювання в умовах глобальних змін – 3,83 друк. арк.).

2. Модернізація менеджменту та публічного управління в системі охорони здоров'я : моногр; за ред. М. М. Шкільняка та Т. Л. Желюк. Тернопіль : Крок, 2020. 560 с. (23,5 друк. арк., особистий внесок автора: аналіз кадрової політики галузі охорони здоров'я в умовах проведення медичної реформи, визначення управлінського потенціалу галузі охорони здоров'я, дослідження лікарського самоврядування як інструменту реалізації кадрової політики, подання характеристики інклюзивного підходу в системі менеджменту закладів охорони здоров'я – 2,57 друк. арк.).

3. Жуковська А. Ю. Соціальні стандарти в сфері доходів населення та проблематика їх запровадження в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 11 (101). С. 181-189, (індексувався в науково-метричній базі Scopus з 2008 по грудень 2016 р.), (0,6 друк. арк.).

4. Длугопольський О. В., Жуковська А. Ю. Корупція і соціальні реформи: аспекти взаємовпливу. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 8. С. 229-239, (індексувався в науково-метричній базі Scopus з 2008 по грудень 2016 року), (0,4 друк. арк., особистий внесок автора: дослідження впливу соціальних реформ на рівень корупції в державі – 0,2 друк. арк.).

5. **Zhukovska A.**, Zheliuk T., Zhuk I., Borshch V., Makarenko M., Vozniakovska K. Financial and legal instruments for promoting the implementation of sustainable development policy of the state (states, region). *Journal of management Information and Decision Sciences*. 2021, Vol. 24(3), 1-16, (індексувався в науково-метричній базі Scopus до грудня 2021 року), (0,7 друк. арк., особистий внесок автора: дослідження фінансових та правових інструментів сталого розвитку національної економіки – 0,15 друк. арк.).

6. **Zhukovska A.**, Dluhopolskyi O., Zheliuk T., Shushpanov D., Brechko O., Kryvokulska N., Horiachko K. Silver economy: analysis of world trends and forecast for Ukraine. *Journal of Management Information and Decision Sciences*. 2021. Vol. 24 (7), 1-12, (індексувався в науково-метричній базі Scopus до грудня 2021 року), (0,7 друк. арк., особистий внесок автора: розробка рекомендації щодо розвитку срібної економіки – 0,2 друк. арк.).

7. Dluhopolskyi, O., **Zhukovska, A.** Inclusive Development as an Instrument

to Overcome Economic Inequality and discrimination. *Economics – Innovative and Economics Research Journal*. 2023, Vol. 11(1), 11-27, (індексується у науково-метричній базі *Scopus*), (0,9 друк. арк., особистий внесок автора: визначення взаємозв'язку індексу інклюзивного розвитку з індексом Джині, індексом щастя, індексом якості життя та індексом розвитку людського потенціалу – 0,5 друк. арк.).

8. Жуковська А. Ю. Національна система державного регулювання економіки: чинники формування та шляхи адаптації до глобальних змін. *Галицький економічний вісник*. 2008. № 2 (17). С. 19-28. (0,7 друк. арк.).

9. Жуковська А. Ю. Особливості сучасної парадигми державного регулювання економіки. *Наука й економіка*. 2008. № 2 (10). С. 236-243. (0,7 друк. арк.).

10. Жуковська А. Ю. Інституційне забезпечення національних систем державного регулювання економіки: чинники впливу та шляхи удосконалення. *Наука молода*. 2008. № 9. С. 15-22. (0,66 друк. арк.).

11. Жуковська А. Ю. Адаптація державного регулювання економіки до умов глобалізації: прогнозування соціально-економічних наслідків. *Галицький економічний вісник*. 2008. № 5 (20). С. 29-38. (0,7 друк. арк.).

12. Жуковська А. Ю. Шляхи підвищення якості адміністративних послуг органів виконавчої влади. *Економічний простір*. 2008. № 19. С. 82-91. (0,6 друк. арк.).

13. Жуковська А. Ю. Концептуальна парадигма функціонування суспільно-добровільного сектора в економіці України. *Світ фінансів*. 2009 № 2 (19). С. 71-85. (1,18 друк. арк.).

14. Жуковська А. Ю. Інституційні форми громадянського суспільства: тенденції становлення та розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2009. № 8 (99). С. 64-69. (0,58 друк. арк.).

15. Жуковська А. Ю. Умови формування та розвитку людського капіталу як фактор конкурентоспроможності національних економік. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2010. № 1(3). Том 2. С. 107-117. (0,71 друк. арк.).

16. Жуковська А. Ю. Аналіз вітчизняної системи соціальних стандартів і гарантій як базових елементів соціальної політики держави. *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 9. Частина 2. С. 180-183. (0,5 друк. арк.).

17. Длугопольський О. В., Жуковська А. Ю. Державно-приватні партнерства: зарубіжний досвід і уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 3 (129). С. 43-49, (0,42 друк. арк., особистий внесок автора – узагальнення досвіду країн-членів та кандидатів на вступ до Європейського Союзу щодо реалізації проектів державно-приватного партнерства в різних секторах національної економіки – 0,21 друк. арк.).

18. Жуковська А. Соціальна політика Європейського Союзу: співвідношення національного та наднаціонального. *Наука молода*. 2012. № 18. С. 41-46. (0,59 друк. арк.).

19. Жуковська А. Державно-приватне партнерство в соціальній сфері: зарубіжний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Вісник*

Тернопільського національного економічного університету. 2017. № 3. С. 21-37. DOI: [https://doi.org/10.35774/visnyk2017.03.021_\(1,23 друк. арк.\)](https://doi.org/10.35774/visnyk2017.03.021_(1,23 друк. арк.)).

20. Жуковська А. Інклюзивний підхід до розвитку економіки: генезис виникнення та основні положення. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 2. С. 17-33. DOI: [https://doi.org/10.35774/visnyk2019.02.007. \(1,3 друк. арк.\)](https://doi.org/10.35774/visnyk2019.02.007. (1,3 друк. арк.)).

21. **Жуковська А.**, Велічко К. Сучасні моделі соціальної відповідальності бізнесу: класифікація та порівняльна характеристика. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*. 2019. Вип. 4 (205). С. 11-20. DOI: [https://doi.org/10.17721/1728-2667.2019/205-4/2. \(1,4 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз специфіки зарубіжних моделей соціальної відповідальності бізнесу та їх узагальнена класифікація – 1,2 друк. арк.\)](https://doi.org/10.17721/1728-2667.2019/205-4/2. (1,4 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз специфіки зарубіжних моделей соціальної відповідальності бізнесу та їх узагальнена класифікація – 1,2 друк. арк.)).

22. Жуковська А. Ю. Інноваційні технології інклюзивної медицини. *Інноваційна економіка*, 2020. № 3-4 (83). С. 19-30. DOI: [https://doi.org/10.35774/visnyk2019.02.007. \(1,48 друк. арк.\)](https://doi.org/10.35774/visnyk2019.02.007. (1,48 друк. арк.)).

23. Жуковська А. «Срібна економіка» як ресурс інклюзивного розвитку національної економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 37-53. DOI: [https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.037. \(1,2 друк. арк.\)](https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.037. (1,2 друк. арк.)).

24. Жуковська А. Ю. Наукові детермінанти інклюзивного підприємництва. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2020. Вип. 12. С. 113-120. DOI: [https://doi.org/10.26565/2310-9513-2020-12-11. \(0,87 друк. арк.\)](https://doi.org/10.26565/2310-9513-2020-12-11. (0,87 друк. арк.)).

25. Жуковська А. Кроскультурний менеджмент як інструмент інклюзивного підприємництва. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск № 3 (26). С. 67-75. DOI [https://doi.org/10.32782/easterneurope.26-11. \(1,0 друк. арк.\)](https://doi.org/10.32782/easterneurope.26-11. (1,0 друк. арк.)).

26. Жуковська А. Детермінанти інклюзивного розвитку муніципальних утворень. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. Вип. № 25. С. 42-48. DOI: [https://doi.org/10.35774/rarrpsu2020.25.042. \(0,61 друк. арк.\)](https://doi.org/10.35774/rarrpsu2020.25.042. (0,61 друк. арк.)).

27. **Жуковська А.**, Длугопольський О., Кошулько, О. Політика суверенізму за умов пандемії COVID-19: уніфікація VS диференціація. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*. 2021. № 2 (215). С. 31-40. DOI: [https://doi.org/10.17721/1728-2667.2021/215-2/4. \(1,14 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз зарубіжного досвіду посилення суверенізму у відповідь на глобальну пандемію COVID-19 – 0,61 друк. арк.\)](https://doi.org/10.17721/1728-2667.2021/215-2/4. (1,14 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз зарубіжного досвіду посилення суверенізму у відповідь на глобальну пандемію COVID-19 – 0,61 друк. арк.)).

28. **Жуковська А.**, Дяків О. Вектори та інструменти інклюзивного розвитку територіальних громад. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2021. Вип. № 26 (2021). С. 62-71. DOI: [https://doi.org/10.35774/rarrpsu2021.26.062. \(0,92 друк. арк., особистий внесок автора – визначення векторів інклюзивного розвитку територіальних громад – 0,71 друк. арк.\)](https://doi.org/10.35774/rarrpsu2021.26.062. (0,92 друк. арк., особистий внесок автора – визначення векторів інклюзивного розвитку територіальних громад – 0,71 друк. арк.)).

29. **Zhukovska A.**, Dluhopolskyi O. Elements and indicators of inclusive economic development. *MEST Journal*, 2021. 15 July, 9(2), P. 91-98. DOI: [https://doi.org/10.12709/mest.09.09.02.13. \(0,51 друк. арк., особистий внесок](https://doi.org/10.12709/mest.09.09.02.13. (0,51 друк. арк., особистий внесок)

автора – аналіз міжнародних методик оцінки інклюзивного розвитку країн – 0,3 друк. арк.).

30. Жуковська А. Ю., Чигур О. В. Інноваційні технології надання медичних послуг. *Інноваційна економіка*. 2022. № 1 (90). С. 60-66. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2022.1.8>. (0,89 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз сучасних тенденцій розвитку телемедицини в світі та в Україні – 0,5 друк. арк.).

31. Желюк Т., Жуковська А. Джерела фінансового забезпечення інклюзивного розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану. *Вісник економіки*. 2022. № 3. С. 183-202. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.183>. (1,32 друк. арк., особистий внесок автора – розробка рекомендацій із залучення коштів для забезпечення інклюзивного розвитку територіальних громад – 0,66 друк. арк.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

32. Dluhopolskyi, O., Zhukovska, A., Dluhopolska, T., Farion, A., Karp, I., Kryvokulska, N. The implementation of the eHealth system as an economic benefit (case of EU countries for Ukraine). 9th International Conference on Advanced computer information technologies ACIT'2019. Conference Proceedings. Ceske Budejovice, Czech Republic, June 5-6, 2019. pp. 346-349. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACITT.2019.8779933>. (індексується в наукометричній базі Scopus). (0,48 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз використання інструментів електронної медицини в Україні – 0,08 друк. арк.).

33. Shushpanov, D., Zheliuk, T., Zhukovska, A., Diakovich, L., Matsyk, V., Kotsur, A. Management of the Health Care System in the Conditions of Population Aging: Information, Analytical and Methodical Dimension. 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies ACIT'2021. Conference Proceedings Deggendorf, Germany, September 15-17, 2021. pp. 259-664. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACIT52158.2021.9548634>. (індексується в наукометричній базі Scopus). (0,66 друк. арк., особистий внесок автора – розробка напрямків адаптації системи охорони здоров'я до умов старіння населення – 0,11 друк. арк.).

34. Mykhalchuk, T., Zatonatska, T., Dluhopolskyi, O., Zhukovska, A., Dluhopolska, T., Liakhovych, L. Development of Recommendation System in e-Commerce using Emotional Analysis and Machine Learning Methods. 11th International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications: IDAACS'2021. Conference Proceedings Cracow, Poland, September 22-25, 2021. pp. 527-535. DOI: <https://doi.org/10.1109/IDAACS53288.2021.9660854>. (індексується в наукометричній базі Scopus). (0,72 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз практики використання електронної комерції як інструменту інклюзивного розвитку економіки – 0,12 друк. арк.).

35. Zhukovska, A., Brechko, O., Zheliuk, T., Chyгур, O., Shushpanov, D., Nytko, O. Information System and Technologies in the Health Care Management. 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)

(26-28 September, 2022). Spišská Kapitula, Slovakia, 2022. pp. 249-254. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACIT54803.2022.9913132>. (індексується в наукометричній базі Scopus). (1,0 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз вітчизняного досвіду використання телемедицини – 0,2 друк. арк.)

36. **Zhukovska, A.**, Zheliuk, T., Shushpanov, D., Brych V., Brechko, O., Kryvokulska, N. Management of the Development of Artificial Intelligence in Healthcare. 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT) (21-23 September, 2023). Wrocław, Poland, 2023. pp. 241-247. (індексується в наукометричній базі Scopus). (0,94 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз вітчизняного досвіду використання штучного інтелекту в сфері охорони здоров'я – 0,2 друк. арк.).

37. Zheliuk, T., Brechko, O., **Zhukovska, A.**, Shushpanov, D., Vorobets, V., Gutsuliak A. Management of Information Processes of the Economy in Conditions of Digitalization. 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT) (21-23 September, 2023). Wrocław, Poland, 2023. pp. 248-254. (індексується в наукометричній базі Scopus). (0,94 друк. арк., особистий внесок автора – ідентифікація та аналіз основних напрямків використання блокчейн-технологій – 0,15 друк. арк.)

38. Жуковська А. Ю. Європейські соціальні стандарти та проблематика їх запровадження в Україні. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : збірник тез доповідей за матеріалами Шостої Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, 26-27 лютого 2009 року, м. Тернопіль. Частина 1. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. С. 198-200. (0,13 друк. арк.).

39. Жуковська А. Ю. Зарубіжний досвід реформування соціальної політики в країнах ЦСЄ. Формування нового світового економічного простору : збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, 14-15 травня 2009 р., м. Тернопіль / відп. за випуск: Д.В. Гаргула, Р.Б. Окрепкий. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. С. 196-199. (0,19 друк. арк.).

40. Жуковська А. Світовий досвід адаптації соціальної політики до наслідків валютно-фінансової кризи: уроки для України. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін : збірник матеріалів доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 жовтня 2009 р., м. Тернопіль / відп. за випуск А.Ф.Мельник. Тернопіль, 2009. С. 68-73. (0,25 друк. арк.).

41. Жуковська А. Міжрегіональна диференціація доходів населення та її наслідки для соціальної структури українського суспільства. Інституціалізація структурної політики на регіональному та муніципальному рівнях : збірник тез доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 27-28 жовтня 2011 р., м. Тернопіль / відп. за випуск А.Ф. Мельник – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. С. 93-96. (0,18 друк. арк.).

42. Жуковська А. Ю. Синергетичний ефект міжсекторної взаємодії в соціальній сфері. Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики: матеріали доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної

конференції. 2017. С. 210-214. (0,27 друк. арк.).

43. Жуковська А.Ю. «Срібна економіка» в системі інклюзивного розвитку. Стратегії та політика розвитку територій : міжнародні, національні, регіональні та локальні виклики : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10-12 травня 2018 р., Чернівці (Україна) – Сучава (Румунія). – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 13-15. (0,13 друк. арк.).

44. Жуковська А.Ю., Толуб'як В.С. Нові підходи до оцінки економічного зростання. Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції(Маріуполь, 17-19 травня 2018 року). Маріуполь, Донецький державний університет управління; Український культурологічний центр, 2018. С. 163-166. (0,16 друк. арк., особистий внесок автора – аналіз передумов виникнення концепції інклюзивного розвитку – 0,08 друк. арк.).

45. Жуковська А. Інноваційні підходи до управління закладами охорони здоров'я в умовах медичної реформи. Модернізація менеджменту системи охорони здоров'я в умовах проведення медично реформи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Тернопіль – Кам'янець-Подільський, 12-14 грудня 2018 року). Тернопіль, 2018. С. 113-116. (0,16 друк. арк.).

46. Жуковська А. Стратегічні імперативи розвитку підприємств на засадах інклюзивності. Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Тернопіль, 17 квітня 2019 року. Тернопіль, 2019. С. 77-80. (0,19 друк. арк.).

47. Жуковська А. Електронне урядування (E-Government) як засіб забезпечення інклюзивності публічного управління. Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23 квітня 2019 року. Полтава, 2019. С. 41-43. (0,13 друк. арк.).

48. Zhukovska A. Digital learning technologies in the context of the inclusive potential use of the learning process participants. Глобальні та регіональні проблеми інформатизації в суспільстві і природокористуванні 2019 : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 травня 2019 року. Київ, 2019. С. 211-213. (0,27 друк. арк.).

49. Жуковська А. Публічне управління інклюзивним розвитком національної економіки. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 травня 2019 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. С. 213-217. (0,24 друк. арк.).

50. Жуковська А. Дистанційне навчання як засіб досягнення інклюзивності вищої освіти. Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження: Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти (21 червня 2019 р.) / За ред. С. Щудло, О. Заболотної, Л. Загоруйко. Київ-Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД», 2019. С. 59-62. (0,24 друк. арк.).

51. Жуковська А. Екологічна складова інклюзивного розвитку територій. Вплив кліматичних змін на просторовий розвиток територій землі: наслідки та шляхи вирішення: Збірник наукових праць II Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, 13-14 червня 2019 року). Херсон, ДВПЗ «ХДАУ», 2019. С. 10-13. (0,21 друк. арк.).

52. Жуковська А. Інклюзивний розвиток національної економіки. International Scientific Conference Information potential of socio-economic development of the state and regions: Conference Proceeding, April 20. 2020. Gromadka, Poland: GOKiB. pp. 21-24. (0,22 друк. арк.).

53. Жуковська А. Інклюзивний підхід до надання адміністративних послуг. Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні : Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції за міжнародною участю, 18 червня 2020 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. С. 102-104. (0,15 друк. арк.).

54. Жуковська А. Інклюзивні технології публічного управління. Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні : Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції за міжнародною участю, 29 квітня 2021 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2021. 196 с., С. 34-36. (0,18 друк. арк.).

55. Жуковська А. Інклюзивне підприємництво: зарубіжний досвід та вітчизняні перспективи. Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25 травня 2021 р.). Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 120 с., С. 43-44. (0,21 друк. арк.).

56. Жуковська А. Кейс-менеджмент як технологія інклюзивного підприємництва. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки: матеріали доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28 травня 2021 року. Тернопіль, ЗУНУ, 2021. 400 с., С. 67-70. (0,20 друк. арк.).

57. Zhukovska A. Inclusive vector of public management. Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід. Тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів, 29-30 березня 2022 року, Тернопіль, ЗУНУ, 2022. С. 195-196. (0,1 друк. арк.).

58. Жуковська А. Інноваційні механізми надання медичних послуг в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови України. Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 31 травня 2022 року, Тернопіль, ЗУНУ, 2022. С. 100-103. (0,2 друк. арк.).

59. Жуковська А. Стратегічні вектори післявоєнного відновлення територіальних громад. Організація співробітництва територіальних громад із закладами освіти у воєнний період // Тези Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, 30 листопада 2022 року, Дніпро. КЗВО «ДАНУ» ДОР». 2022. С. 30-33. (0,17 друк. арк.).

60. Жуковська А. Тренди розвитку штучного інтелекту в сфері охорони

здоров'я. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Тернопіль, 4 травня 2023 року). Тернопіль, ЗУНУ. С. 54-59. (0,28 друк. арк.).